Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Серлало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 1 ОКТЯБРЬ, 1987 ШУ. ★ № 118 (7464). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Республикерча мехкдаьттахоша шерра яхь йоаржаьй Октябра юбилейна сийленца накъабахара. ХIаьта цу яхье къаьстта дика толамаш доахаш хьайоагIарех я «Октябрьнефть» мехкдаьттеи гази йоаха управлени. Дерригача технико-экономически хьокхамех ийс бетта план дикка хьалха кхоачашъяьй цо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа 20000 тонн «Iаьржа дошуви» 61 миллион кубически метр гази яьккхай.

Укх шера бурувдеттараша йисте а яьккха царга хьаяннай кхоъ скважина, планагIа яла езаш хиннараш шиъ мара йоацаьа. Из бахьанце дикка тIакхийттад мехкдаьттеи гази.

Уж деррига толамаш даха вIаштIехьдаьннад кхом бара режим нийса лелаярахи балха ханах бизза пайда эцарахи.

Духхьал дIабахача 9 бетта планал совгIа маьхала яьккхай укхаза 780 эзар сом мах бола товарни продукци. Къахьегама овсарле планах йоагIачул 30 процент совгIа лакхъяьй. Из лакхъяра чотагIа даьккхад планал совгIа мел даьккха мехкдаьттеи гази.

Социалистически яхье хадданза хьалха латташ я ерригача управлене гIолла луш долча мехкдаьттах дукхагIа дар доаккхаш йола В. Григорьяни М. Чередниченкои керте латтача цехий коллективаш

* * *

Ерригa шоай таронашш кхоачамаши оарцагIдаьхад бурув тохара балхий Малгобекски управлене бурувдеттараша юбилейни шера план ханал хьалха кхоачашъяра. Ер шу доладелча денз цар техад 18524 метр бурув.

Октябра юбилея сийна управлене бригадашта юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг яьккхай Галаев Iаьлеи Садаев Руслани керте латтача шин буровой коллективаша.

Цар хIанзчул бутт хьалха кхоачашъяьй бурув тохара пятилетка шин шера задани.

Деша дай бац

МоллагIча предприятера хьокхамаш дика хилар тийша да къахьегам лерттIа вIаштIехьбаккхарах, наьха бытовни балхеи хьалашта йоаггIача бесса терко ярах. Уж дешаш дукха лоархIаме ца хетачоа тара да Грознерча металлотара заводе.

Хьалха дIаихача шерашка ший отраслех йолча предприятешта юкъе хадданза дикагIча моттиге йолаш хьаенаяр завода коллектив. Бакъда, укх шера цIаьхха талха доладелар цун хьокхамаш. ХIаьта ер шу юбилейни хилар теркалдича уж хьалхарчарел а дикагIа хила декхарийла дар.

БIарчча шин бетта планови заданех тIехьаюсаш я из предприяти. Ара ца хецаш йисай 300 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци.

ГIулакх ма дарра техкачул тIехьагIа цу кхоачамбоацарий керттера бахьан да къахьегам лерттIа вIаштIехь ца баьккхалга, технологически дисциплина во йолга.

Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара накъадолхаш

Хьувкъам—87

ШТУРВАЛАШ ТIА — ДЕЗАЛА ЗВЕНО

Хьувкъам чуэца техника кхай тIа араяьккхай Назрановски совхоз-техникума хьажкIаш лелаераша. 620 гектар майда дIалоац укх шера совхозе фуна лаьрхIача хьажкIаша. Царех 80 гектар гибридни я. Цудухьа эгтара хьалха цу участка тIара хьажкIаш яха болабеннаб механизатораш.

Хьувкъам, укхазарча хьалашка хьежача во бац. Из ишта хилийтара ший лоархIаме дакъа юкъедихьар механизатора Даурбеков Уматгире а. ХIара гектара тIара йоал 18,3 центнер гибридни хьажкIаш. ПланагIа укх шера яккха лаьрхIар — хIара гектара тIара 15 центнер.

Лоаццача агротехнически ханашкеи цхьа хIама ца дойташи шоаш кхебаь хьувкъам чуэца дага ба хьажкIаш лелаераш У. Даурбекови цун воI Iалихани. Цудухьа болх ца беш сеца латташ цхьа минута яккхац дезала звенос доал деча, хьувкъам чуэцача технико. Цар хьалхе а дика кийчъяьяр на, тIехьагIа шоашта хьовзам бергбоацаш. Цо таро лу комбайнераштa дийнахьара норма 150—200 процент кхоачашъе. ХIаьта дика вIаштIехьбаьккхаб шоай болх хьажкIаши нагдаь гIади дIаккхухьаш болча трактористаша Бархaноев ХIарона, Падиев Мухьмада, водителаша Хамхоев Ахьмада, Мальсагов Суламбека, Латыров Вахас.

Хьатта хьакхаьчача, цу сахьате хьажкIашта сортировка еш болхлой боахк. Къаьстта дика къахьегарца белгалбаьннаб царна юкъе кхалнах Даурбекова Бокотиi Хамхоева Рукъети.

Хоза латтача ханах бизза пайда эцар духьа совхоза кулгалхоша дика вIаштIехьдаьккхад хьажкIаш чуэцаш боахкача наха мел эшар. Комбайнашта, кхыйолча техникана бензинаца кхай тIа заправка ю. Нагахьа санна, моллагIа а техника ехача из тоае цу минуте оарцагIйоал кхай тIа кийчча латта ремонтни бригада. Укхаза хьакхухь наха дуа хIама а. Уйла а еш вIаштIехьдаьхар уж материальнии моральнии оагIорахьара белгалбахара хьалаш. ХIара дийнахьа баьча балха итогаш ю. Цу дерригне наьха балхацара безам совбоаккх, болх а дика дIабода.

Х. ХАСАРОВ.

СУРТА ТIА: 1. Назрановски совхоз-техникума дикагIвола механизатор У. Даурбеков.

И. ПЛИЕВА сурт.

Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхозе дикагIчарех лоархIаш я Бибулатов Абуязит керте латта соми баьцадаараши кхеду бригада. ХIанз Iажаш чуэцаш я из коллектив. ХIара дийнахьа 250 килограммага кхоачаш сом чуэц дикагIа болча болхлоша Ахмадова Луизас, Дадаева Залпас, Цатышаева Садос, Магомадова ПаьтIамата планах 150 килограмм йолаш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) Л. Ахмадова, З. Дадаева, С. Цатышаева, П. Магомадова.

С. ЮСУПОВА сурт.

ХАРБАЗИЙ КХА

Ер массехк шу да Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза № 3 йолча бригада бригадир Евкуров Лохан шоай лаьтташка харбазаш, пасташ, ябакхаш, кхыйола цу тайпара бахчай культураш дика хьувкъалга дIахайта гIерташ лела. Юххера а укх шера цун из вIаштIехь а даьннад.

Из ховргда цу бригада харбазий, пастай кхай тIа хиннача. Кхычахьара хьа а ена лаьрххIа Iойоассайнча санна яда кхай тIа тайп-тайпарча сортех йола хьалха а тIехьа а кхача харбазаш. Ерригача совхозера машинаш ух хьа а язъеш уж цигара дIакххахьа. Уж юъ фермашка, бригадашка, хьажкIаш чуэцаш боахкараша. ХIанзалца базар тIара ий а еш кхоабар царца совхозо ший болхлой. ХIанз шортта шоай я.

— Пхи-ялх гектар хилл лал боса уллача лаьтта оаха дIабийна мукх байра тха укх бIаьсти, — яхаш дувц Лохана. — Цкъа чIоагIа баьннача михо овлаш а тIехьа демийца дIабихьар хIаьтта лорд тесса мара ца болабенна къона мукх. Сида харбазий, пастий гя дIатессар оаха цига, хьалха вай даьша хьажкIаш тийсача хьисапе. ТIаккха макха баьккхар. Из да-кх деррига а акхарна оаха даь доал, — яхаш, дийца валац из, йоккха харбаз бе а елла.

Да мара хIама ца эшаш яр из участок. Из да кора а вир. Дай ба Кодзоев Мусса, цун дезал. Подрядни звено я из. ЦаI харбаз ца талхийташ, тIера ца йоалийташ доал даьд дезала шоай кхай тIа.

Дика хьийкъай цудухьа 10 квадратни метр Iодагар а яь лаьрхIар оаха цу участка тIа яда харбазаш. Уж 150 хилар. ХIаранех 4—5 килограмм хилча, гектара тIа уж мел яргъя ха хала дац. Цу тIа ховш ма дий ахка мел доагаш хиннад. Кхувш йоагIача хана цкъашозза догIа пурх мара кхийттабац царех.

Иштта дIахайтад Лохана шоай боахама кхай босенашка долча мецача лаьтташка бахчай культураш кхее мегаргйолга а из пайдане гIулакх долга а.

М. КАРАЕВ.

<table>
<tr><th colspan="8">28 СЕНТЯБРЬ ТIАКХОАЧАШ РЕСПУБЛИКА КОЛХОЗАШКЕИ СОВХОЗАШКЕИ ДОАКЪАР КИЙЧДАРА (ТОННАШ) БАЛХЕХ ЙОЛА
СВОДКА</th></tr>
<tr><th>Районаш</th><th>Йол</th><th>Сенаж</th><th>Ча</th><th>Силос</th><th>Баьцний кьоар</th><th>Деррига (условни бежана лаьрхIа цн. ед. довгIаьр)</th><th>1986 ш. 28 сентябре Iалашдаьр.</th></tr>
<tr><td>Урус-Мартановски</td><td>2738</td><td>11820</td><td>9420</td><td>35981</td><td>475</td><td>19,2</td><td>13,4</td></tr>
<tr><td>Малгобекски</td><td>6570</td><td>956</td><td>8750</td><td>30771</td><td>—</td><td>18,2</td><td>18,9</td></tr>
<tr><td>Шалински</td><td>8426</td><td>1000</td><td>12260</td><td>46236</td><td>439</td><td>17,2</td><td>10.0</td></tr>
<tr><td>Назрановски</td><td>4018</td><td>6042</td><td>5980</td><td>48601</td><td>54</td><td>15,5</td><td>12,7</td></tr>
<tr><td>Надтеречни</td><td>11304</td><td>5881</td><td>15150</td><td>44627</td><td>368</td><td>14,9</td><td>13,2</td></tr>
<tr><td>Ножай-Юртовски</td><td>9481</td><td>6422</td><td>2692</td><td>9655</td><td>40</td><td>14,1</td><td>11,9</td></tr>
<tr><td>Гудермесски</td><td>7028</td><td>5324</td><td>10345</td><td>20898</td><td>—</td><td>13,9</td><td>11,8</td></tr>
<tr><td>Ачхой-Мартановски</td><td>1807</td><td>5179</td><td>5364</td><td>21591</td><td>438</td><td>13,8</td><td>12,0</td></tr>
<tr><td>Советски</td><td>14870</td><td>470</td><td>1859</td><td>12699</td><td>145</td><td>13.8</td><td>17,0</td></tr>
<tr><td>Веденски</td><td>9136</td><td>—</td><td>3440</td><td>14410</td><td>—</td><td>12,8</td><td>12,7</td></tr>
<tr><td>Грозненски</td><td>13801</td><td>4861</td><td>31878</td><td>83216</td><td>921</td><td>12,4</td><td>14,4</td></tr>
<tr><td>Сунженски</td><td>8621</td><td>10296</td><td>24184</td><td>73748</td><td>787</td><td>10,8</td><td>11.5</td></tr>
<tr><td>Шелковски</td><td>26574</td><td>—</td><td>15548</td><td>60740</td><td>7336</td><td>8,4</td><td>7,3</td></tr>
<tr><td>Наурски</td><td>14276</td><td>708</td><td>13739</td><td>36195</td><td>1262</td><td>7,2</td><td>9,8</td></tr>
<tr><td>Кхыйола госхозаш</td><td>548</td><td>210</td><td>1030</td><td>2500</td><td>230</td><td>5,0</td><td>11,3</td></tr>
<tr><td>Республике гIолла</td><td>139195</td><td>59169</td><td>161639</td><td>543048</td><td>12495</td><td>11,9</td><td>11,4</td></tr>
</table>

РЕЙД

ДОАКЪАР КIЕЗИГА КИЙЧДАЬД

ЦIенхаштара кхоачамбоацараш гучадаьлар Сунженски района боахамашка, хьайбаш Iангара дахара кийчо мишта ю тохкаш хиннача тха рейдови бригадана.

25 сентябрага кхаччалца хIара кхоабача хьайбана юкъера лаьрхIача 12 центнер гаргга доакъара единица мара Iалашдаьдац районе доакъар. ХIаьта, ховш да хIара хьайбана Iалашде дезар 21 центнер доакъара единица йолга.

Района боахамашта юкъе эгтара кIезигагIа Iалашдаьдар доакъар «Серноводский» совхозе, «Путь к коммунизму» яхача, Ленина, Кирова, XX-ча партсъезда цIерагIча колхозашка.

Белгалдаккха деза доакъараш кIезига Iалашдаьча боахамашка, шуреи дулхи дохкара укх шера ийс бетта планаш кхоачаш ца яьлга а. Ийс бетта паччахьалкхенга йохка езачул кIезигагIа шура ехкай, масала, XX-ча партсъезда цIерагIча колхозо — 105,5 тонн, XIX партсъезда цIерагIча колхозо — 243,8 тонн, «Путь к коммунизму» яхача колхозо — 674 тонн, «Победа» яхача колхозо — 279 тонн, ЦIеча Эскара цIерагIча колхозо — 194 тонн.

Иштта белгалъяккха еза цхьаькха факт а. Уж кхоачамбоацараш долча боахамаша кхоачашъяц ийс бетта паччахьалкхенга дулх дохкара планаш а.

ХIанад района боахамашка шуреи дулхи планагIа доагIачул кIезигагIа доаккхалга. Цу хаттара жоп дала хала дац. Цкъа-дале, доакъараш ца тоъаш, халача хьала тIа долаш Iангара даьхад цу боахамий хьайбаш. Цул тIехьагIа бIаьсти, аьхки моша доакъараш ца тоъаш, дукхагIча хана доажадеш леладаьд уж. ХIанз а во кхоаб доахан. Масала, «Победа», «Путь к коммунизму» яхача колхозашка цхьадолча деношка доакъараш ханнахьа тIакхахьац хьайбашта. Цу тайпара факташ гучаьлар оаха тохкам беча хана.

Цул совгIа, дулх дохкара планаш, мичча бесса яь а, кхоачашъяр духьа кондиционни доаца хьайбаш дулха дIачутел района цхьадолча боахамаша. Масала, «Путь к коммунизму» яхача колхоза правлене соцамагIа, Сунженски РАПО кулгалхоша мога а даь 17—18 сентябре дулха дIачутела йолаяьяр 200—220 килограмм мара дозал доаца бугIаш. Иштта, дулха дIачутел района боахамаша кондиционни йоаца хьаккхарч а. Доккха зе деш практика я из.

Соахка Iанна во кийчо ярах хьахиннар гуш да. Укх Iай а юха бIаьсти а цу тайпара гIулакх ца нийсдалийтара, вешта аьлча, хьайбаш гIелденна Iангара ца далийтара, из бахьан долаш царгара йоаккха продукци лох ца ялийтара ер ма дий, аьна лоархIаме хIама дац района а боахамий а кулгалхоша хьадеш.

Из гуш да доакъараш Iалашдара балхаш геттара мела леларах. Масала, 16-ча сентябре денз 25 сентябре кхаччалца 500 тонн а Iалашъяьяц районе йол, хIаьта хIанзчул тIехьагIа Iалашъе езар я 4 эзар тонн совгIа йол. Лаьтта йолла езар 102 600 тонн йолча 72 эзар тонн гаргга мара еллаяц силос а. Iалашде дезачул дуккха кIезигагIа Iалашдаьд районе ча.

Шортта доакъараш Iалашдар санна лоархIаме да хьайбаш чулоаттадергдола моттигаш ханнахьеи дикеи тоаяр, йIоахъяр. Хьайбай помещенешта ремонт яь яргъя шелал отталехьа Сунженски района дукхагIча боахамашка. Цар шурий-товарни, хьакхарч лелаеча фермашка е езац йоккхий, капитальни ремонташ. Тхо хьожаш хиннача деношка дукхагIча помещенешта доагIачa тайпара кулг техадар, вожаш тоаеш а латтар. Фермай наIараш, кораш, кхо дIадоаха механизмаш, хьаьш тоадар XX партсъезда, Кирова, Ленина, ЦIеча Эскара цIерагIча, «Восход», «Победа» яхача колхозашка. Муж кийчбеш а, доакъараш оаташ а, Iанарца кIаьддеш а йола цехаш тоаяь яр цу боахамашка.

Цу тайпара балхаш чакхдаьха дале а хьайбашта Iан кийчо яра де дезараш дукха дар XIX партсъезда цIерагIча колхозе. Цига Л. Толмачевас кулгалдеча шоллагIча ферме детташ дола доахан чулоаттадеш кхоъ Iаьсий чулоаттадеш кхоъ — ялх корпус я. Царех пхи корпус тоаяь яргъя шелал отталехьа. Цхьабакъда, юха тилла безаш ба доахан лоаттадеча кхаь корпусах цхьанне тхов, из тоабара эша шифер а хьу а яцар оаха тохкам беча хана. Из ремонт яь ца йоале Iан замалахьа шийлача кхоаленна кIал лоаттаде дезаргда дикача фух дола 188 шинар.

Иштта тоае езаш я колхоза хьакхий фермера ахаш хIана яц, аьнна помещенеш а. Яь яккханза я цига хьалъеш йола кормоцех а шоллагIча ферме хьалдеш дола хьайбаш леладерий цIа а.

Мел эша балхаш ханнахьа чакхдахара 750 шифер, 40 кубометр хьунматериалаш, 60 тонн цемент, 100 тонн асфальт эшар колхоза. Уж материалаш колхоза дIахеца езар я республика агропрома объединени. ХIаьта хIанз а царех лоадама хIама еннаяц.

Iан замалахьа хьайбашта лерттIа кийчо яра Сунженски района боахамашка де дезараш дукха да. Цудухьа вIалла а сатийна хила йиш яц района кулгалхой. Хоза латтача деношка ма могга сихде деза доакъараш Iалашделга, хьайбай помещенешта ремонт елга, доакъараш фермашта тIаозалга.

Б. ХАШТЫРОВ, Сунженски РАПО юртбоахама отдела заведующи; М. ДОШЛАКИЕВ, РАПО юртбоахама отдела керттера специалист; А. ПЛИЕВ, тха спец. корр.

СССР оборона министра ПРИКАЗ

1987 ш. 29 сентябрь № 261 г. Москва

СССР Герзашцарча Низашка оттаьча хана эскаре гIулакх даь баьнна эскаре гIулакхе бола мугIарера нах запасе бахийта мукъабовлийтарахи эскаре гIулакх де гражданаш 1987 шера октябре—декабре аргIана тIабехарахи.

«Массане юкъарча тIемахой декхарах» долча СССР Законага хьежжа приказ лу аз:

1. 1987 шера октябре — декабре Советски Эскара, ТIема-Форда Флота, доазонцарчеи чурчеи эскарий мугIарашкара запасе бахийта мукъабовлийта йиллача хана эскаре бокъонца гIулакх даь баьнна эскаре гIулакхе бола нах.

2. Укх приказа 1 пункте бувца эскаре гIулакхе бола нах запасе бахийта мукъабовлийтарца дувзаденна Советски Эскаре, ТIема-Форда Флоте, доазонцарчеи чурчеи эскарашка йиллача хана гIулакх де 1987 шера октябре—декабре хьехалба тIахьеха ди тIаккхоачаш 18 шу доала, эскаре бокъонца дола гIулакх дара тIахьехара ха тIехьаяккхара бокъо йоаца гражданаш — маIа нах; хIаьта иштта тIахьехара ха тIехъяьнна, тIахьехара тIехьаваккхара бокъо яйна гражданаш.

3. Приказ дIакхайкаде ерригача роташка, батареяшка, эскадрильяшка, кемаш тIа.

СССР оборона министр, эскара инарал Д. ЯЗОВ.

СовгIат дIаделар

Ленина орден лелаеча «Шелковский» госплемзавода коллективо котало яьккхай хьайбаш толаме Iангара дахараи Iан замалахьа хьайбай продукташ дукхагIа яхараи тIехьа яьржача Ерригсоюзни социалистически яхье. Из бахьан долаш шелковски жа леладераштa хьожаьяр КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Сийлен грамота.

Самардийнахьа ловца а баьккха госплемзавода коллективана из совгIат дIаделар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара Е. В. Тумсоева.

ЕРРИГА ТАРОНАШ ОАРЦАГIЪЯХА

Хоам бу КПСС обкома пресс-центро телефон 2-66-72

Сентябрь чакхбоалача хана лаьгIъеннай общественни хьайбашта хьатIадоагIача Iан периодах доакъар кийчдара темпаш. ДIадахача кIирагIа бIарччача республике хIара условни кертана лаьрхIача 0,6 центнер доакъара единица мара запаса тIакхийттаяц, хIанз из 11,9 центнер е эшачох аханел кIеззига дукхагIа я.

Дагадохийт доахан» дика диза а долаш Iангара дахара хIара условни кертана 21 центнер доакъара единица кхоачаш доакъар Iалашде дезалга. Из оттадаьд доахан чусацача юкъа хIара кертана 10 центнер доакъара единицага кхоачаш из эшаш хиларца. Из атта лоархIалургдолаш да: вай условешка суммарни итог ниисса 21 центнер хул.

Цу хьокхама эгтара гаргагIа ба Урус-Мартановски, Малгобекскии районий доакъар кийчдераш, хIаьта шелковчанаши наурцаши республикански юкъерча боарамал а дикка тIехьабус. ДIадахача кIирагIа запасашта тIакхийтта доакъар хила доагIачоа юхе дикка кIезигагIа да.

Республика ерригача колхозий, совхозий низаща цу юкъа 32 эзар тонн силос кIоагашка еллай, 3,5 эзар тонн аьла аргIаш даьд! Бакъда, теркаме эца доагIа нах а техника а кхы тIехьа тетта йиш йоаца гуйранара кхашкара балхаш деш хилар, къаьстта — тIехьа хьахула культураш чуэцаш. Цхьабакъда, фуалъяьхача хьажкIай, генарий цхьа дакъа — из а доакъар да! ХIаьта шекара свекла паччахьалкхенна дIачутелаш хиларо боахамий доакъара база чIоагIъяра новкъостал ду, хIана аьлча, цун метта царна жом хьател.

Цу хьакъехьа белгалдаккха доагIа, шекара свеклай жом хьаэцара ханнахьеи дикеи кийчо е езаш хилар. Цу даькъе, хIанзле къоастаде деза малагIча силосни кIоагашка из чуйолларгъя, дегIагIа дIалаташ дола доакъар кийчдара мел ча, химически консерванташ эшаргъя.

Цхьадолча боахамашкара хий деттача лаьтташка йола люцерна диазлагIа а, цхьайолча, моттигашка пхезлагIа а хьакха еза ха хьатIаэттай. Ма могга деррига низаш оарцагIдаьха гIожа доакъар дукхагIа Iалашдара йолча таронех пайда эца беза. Из доагIа лоамашкарча даьгIенашта, хIанз дика хаоттам латтача хана дегIагIа дIалаташ йола цигара тайптайпара баьцаш кийчъе еза.

ХIаьта иштта, ха тIехьа ца йоалийташ ардашта тIаювла баьцаши шозлагIа ювш дIайийна культураши хьакха еза. Цу участкашка ма хетта хьахьакха хIама еце а; бакъда, цига йолаш яр цIена, йоа а ца еш чуэца еза.

Цхьан дешаца аьлча, календарах доахан чусаца деза ха ди тIехьа гаргагIорташ латте а республика боахамашка доакъар кийчдеча дукха къоастаянза проблемаш я. Ерригача резервех биззагIа пайда эца беза — иштта да таханарча ден декхар.

ВЕНГРЕРА ХЬАЬШИЙ

СССР-еи кхыча социалистически мехкийи профсоюзаша цхьана гIулакхаш леладара планага хьежжа самардийнахьа вай республике кхаьчай Венгерски Халкъа Республикерча вай вошал леладеча Комаромски области делегаци. Цун составе ва профсоюзий областной совета керттера секретарь Шандор Кулчари городской профсоюзни комитета секретарь Ласло Орсолаи.

Нохч-ГIалгIай профсоюзий областной совете хьаьший делегацеца вIашагIкхийтар облсовпрофа болхлой, КПСС обкома бюро члена, облсовпрофа председатела Г. Г. Олейникова дийцар Октябра 70 шу дизара даха ма доаггIара накъадахара тIехьара социалистически яхь йоаржаеча, боахама гIулакхашкеи общественни вахареи перестройка еча профсоюзаш мел боккха лоархIам болаш я а цар хIара денна беча балхах а.

Хьаьший хиннаб иштта «Старогрознефть» НГДУ музее, «Оргтехникеи» «Промавтоматикеи» яхача объединенешка. Уж лаьрхIа ба республика профсоюзни организацей, спортивни а культурно-просветительни а учрежденей болх бовза.

Парторганизацешка — отчеташи хоржамаши

КАРАГIДАЬННАЧОХ КХОАЧАМ ЦА БЕШ

«Грозгипронефтехим» проектни института монтажни отдела начальника кабинете дIачуваьлча бIарг тIаотт саьн чу латтача цIеча байракха. Института отделашта юкъе яьржача социалистически яхье котало яккхарах денна совгIат да из. Из байраках укх отделага йола кхо квартал чакхъяьннай.

— Монтажникаша атта даьккха совгIат дац из. ДIахо йодача хана кхы аттагIа хургья ала а хIама дац, — йоахар отчетно - хоржамий собране доклад яьча цеховой парторганизаце секретара Е. Л. Богданова.

Мехкдаьтта кIоаргга переработка яра эшача кердача установкаштен комплексаштен проекташ увттаеча дакъа лоац отдело. Прибалтикера Байкала тIа кхаччалца ядача гIишлон площадкашка авторски тIахьожам лоаттабу. Хьалхашка латта декхараш ший ханнахьа кхоачашдара партийни организаце, отдела кулгалхошца цхьана дукха къахьийгад.

— Кадраш балха тIа йоаггIача бесса дIанийсъяь, ма хулла гIалаташ ца деш болх вIаштIехьабаккха гIийртад тхо, — аьлар докладчико. Новкъарле еш хиннар — опыт, лакха квалификаци йола болхлой ца таар. Из бахьан долаш цхьабола специалисташ массехк моттиге болх бе безаш хулар. Отдела болхлошта хоадам болла задани луш хадданза тIахьожам лоаттабаьб, эша новкъостал даьд, партийни организаце. Цо массаза а теркаме эц болх тоабара специалисташа тела предложенеш. Масала, къахьегама овсарле лакхъярах проектировщикаша енна предложенеш вIашагI а теха, бехктокхамерча гIулакха тIа болча наха дIайовзийтай. Цхьабакъда, дIадоладаьр дIачакх ца доаккхаш а моттигаш хиннай кулгалхоша тIахьожам ца лоаттабар бахьан долаш.

ХIанз а къаьнарча Iаьдалагlа болх бу отдело. Дукха ха, низ тIабахийта кхоачашъю планаш. ДIахо иштта болх бой, пайда баргбоацилга гуш да. Творчески болх бара дика къахьегама а быта а хьалаш эш, хадданза Iомадеш хила деза дунен Iилмана карагIдаьннараш, юкъейоалае еза болх бара керда методаш.

Дуккхача проектни институташка тахан пайда эц ЭВМ. «Грозгипронефтехиме» а болабеннаб из караерзае, специалисташа цхьацца дола балхаш дора, тIехьагIа технически халонаш духьала ялар бахьан долаш дIадоладаьр юкъагIдаьлар. Гуш да керда метод массане а цхьана караерзае езилга, цу гIулакха низ тIабахийта безилга. Укхаза эггара хьалха эш лакха говзал йола кадраш. Отделе уж тоъаш яц. институте болх беча 63 сагах диълагIа дола дакъа мара дац эша квалификаци йолаш. Отделе дукха ба къона специалисташ. ВУЗ-ера воагIа къона инженер професси керда Iомае езаш хул, хIана аьлча институташа проектировщикаш - монтажникаш кийчбац. Дукха тийша да керда дар хьазца безам болаш из хиларах, хьехамчаша деча новкъосталах. Берригa а коммунисташ, опыт йола специалисташ карагирхой болх бе Iомабеш ба. Опыт йолчар кулгал а деш, цар рефераташ кийчъю, авторски тIахьожам лоаттабе гIишлон площадкашка хьежабу. ХIаьта а деш дар тоъам болаш дац. Института оттаьйча проектагIа Грозне хьалъеш латт комплекс Г-43-107. цхьабакъда гIишло хьалъеча кIезига ба кагирхой.

— Монтажни отделе болх бечарех 70 процент гаргга бараш кхалнах ба, — аьлар отдела начальника Г. Г. Трудкова. Цар во болх бу ала валлац со, хIаьта а кхалсаг командировке яхийта езаш моттиг нийсъелча цох проблема хул. Цхьайолча хана кхы вахийта саг а воацаш, портфель бе а елла аравала везаш хул со е парторганизаце секретарь.

Монтажни отдела болхлой безам болаш хиннабар къахьегаме прогрессивни йола формаш юкъейоалае, тIехьара хьахулачох мах а лургболаш. Керда дар хьаллаца дукха безам болаш хиланзар планови отдела болхлой, къаьнарча IаьдалагIа болх беш аттагIа хийтар царна. Хьал ца лоацаш йиса инициатива иштта дIаьлар.

Парторганизаце секретара доккхал а деш дийцар берригa а коммунисташ лакха квалификаци йола специалисташ ба, коллективана хьалхашка латта декхараш кхоачашдара хьинар тIадахийта массане дика къахьег, яхаш.

Коммунисташ халагIа йолча хьежабу оаха, — аьлар цо, — шоашта тIадилла декхар кхоачаш ца деш, тешам боабаь моттиг хиннаяц, массане а партийни поручениеш я.

Балха тIа хьокхам а луш, къахьегаш ва ше секретарь Е. Л. Богданов. Ткъаьи итт шу да из институте балха вола. Лакха опыт йола проектировщик - монтажник, группа кулгалхо хиннав цох цу юкъагIа. Евгений Леонидовича караерзаьй смежни професси, инициатива йолаш, нахаца болх бе ховш ва. Балха тIа де дезаш мел дукха дале а, цIаккха вицвеннавац ше партийни вожак хиларах, массаза а кхоачашде гIийртав парторганизацена хьалхашка латта декхараш.

Собране дийцар партийни организацена чубоагIа коммунисташ ха яьнна нах хиларах. Итт коммунистах вийс 50 шерал тIехваьнна ва, Царех виъ болх беш боаца пенсионераш ба, шиъ пенсе ваха кийчлуш ва, тIаккха вожаш а гаьна бац салаIа баха. Малав партийни организаце вусаргвар? Цу гIулакха уйла е еза лакхе латтача партийни организацеша — КПСС райкомо а горкомо а.

Шеко а йоацаш коммунисташа, ерригача отдело дика болх баьб. хIаьта а диnза дисараш, теркам тIабахийта безар а кIезига дац. Хьалхашка латтача декхарех ма дарра дувцанзар доклада тIа, цхьацца дола кхоачамбоацараш белгал а даьха, Iийра секретарь. Из нийса дац. Коммунисташта бакъдар ха деза, хIана аьлча болх вIаштIехьбаккха безараш а хьалхабаьнна дIаотта безараш а уж ба.

Отчет еча юкъагIа 10 партсобрани хиннай, цхьабакъда, цигача тIаийдаь соцамаш мишта кхоачашдаьд дувцанзар секретара. Ца дувцаш дисар коммунисташ малагIа партийни поручениеш йолаш хиннаб, уж мишта кхоачашъяьй.

Кхоачамбоацараш да социалистически яхь вIаштIехьйоаккхача а, ший ханнахьа дIадовзийтац коллективашта хьалхашка латта декхараш, арадоалаш а ца доалаш а дус пенгазета. Малав цу гIулакха бехке? Цох хоадам боллаш дувцанзар. Цхьан дешаца аьлча, боахама доал дара керда методаш юкъейоалаеча эргабаьккха тоабе беза партийни болх а.

В. ДИДИГОВ.

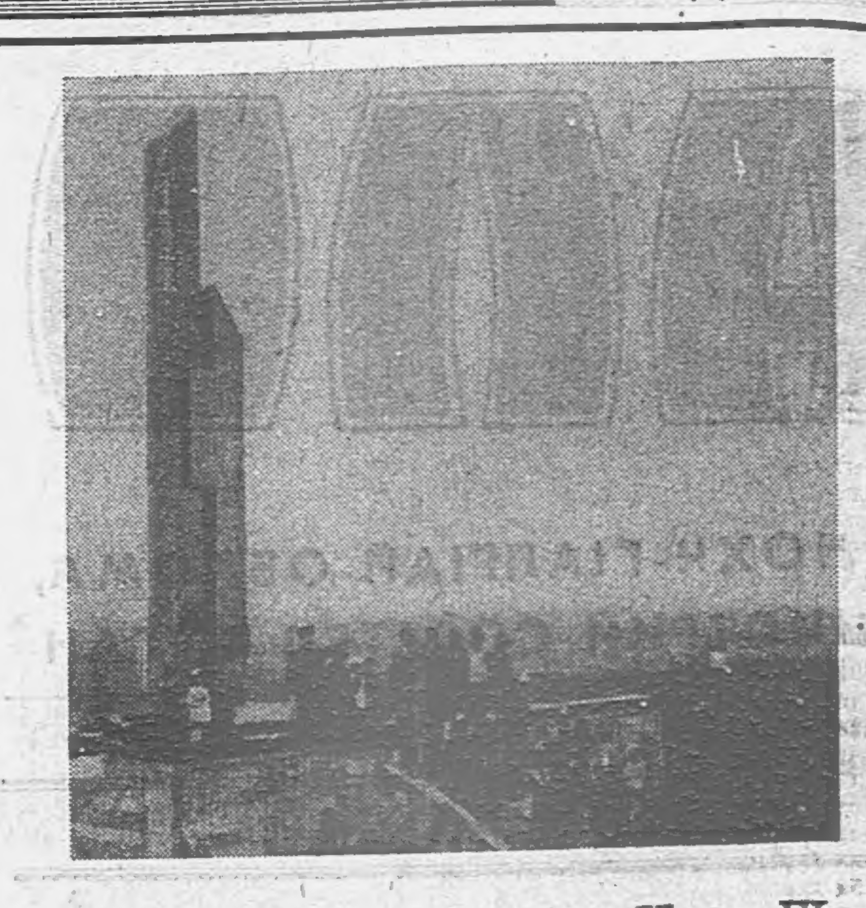

Сийлахь-боккха Октябри Нохч-ГIалгIайчеи —

ГРАЖДАНСКИ ТIЕМА ТУРПАЛИЙ СИЙНА

Айлуш боагIача маьлха зIанараша эккхаду бийсан юрта гонахьа дижа дохк. Йlовхал совгIа ме йоал баьца тIа тхир а дуташ, Iи хиле дIадоал из. Дукха ха ялалехьа гучайоал Долакха-Юрт, лакхача шувна йисте ягIа мемориал — Советий Iаьдал доаккхаш байнача турпалашта оттадаь памятник.

Iурра хьалбоала малх тIаотт постамента тIа латтача пхезза йоалача топа. Маьлхе къег титанови цуп оагIош. Лохехьа гIолла Iаьржача мрамора тIа язъяьй шин юртара — Долакха-Юртарен ТIой-Юртарен граждански тIем тIа байнача наьха цIераш. Уж ши бIаь гаргга ва. Иза яц из список. ХIара денна керда яраш кхы а гучаьовл историа шоай моттиг дIалаца. Мехка кортамукъале бахьанце ший са дIаденна цхьа воI, цхьа йоI йицъялий та йиш яц, йоах моттигерча совхоза парткома секретара Батыжев Хьасана.

Саррахьа гонахьара прожектораш хьалсегача, кхы а хозагIа хул укхаза. ХIанз ший тайпара леп металл, баьццарагIа хет гонахьара корсамаш, кIаьда хьаьсала бос боал гранита кIайча лагIай.

Iурра, саррахьа укхаза дукха нах гуллу. Цхьа цIа дац юрта тIема хало ца кхоачаш, да, воша е воI цу вувш е чов ца еш. Мишта хиннадхьогI из, цу хана, аьле, дег чу уйла йосс укхаза хIаранена. Мишта вIаштIехьдаьннад бе бохкалла мара боацача къахьегама гIалгIай гервах кийчбеннача, тIема опыт йолча деникински гIаьрахошта духьалъотта?

Керда фу ала йиш я Долакха-Юрта хиннача тIемах? Из цар вIаштIехьдаьннад эрсий, черсий, хIирий, кхыча къамий классови вежараша уж хьаллаьцандаь! Дукха дийцад цох, дукха яздаьд. ХIаьта а кхы фу гучадарг-дар-хьогI, яхаш сатувс наха.

Мишта дар из цу хана?

Iаьржача мрамора Iаькъа тIа да ер дешаш: «Владикавказана массе оагIорахьа го тасса лаьрхIа бола кIайбараш шоай территоре тIа гIолла чакхбовлийта, яхаш, укх моттиге гIалгIашца дувцаш хиннай деникински командовани. Жоп дала гIалгIашта сахьат ха йиллай. Из чакхдаьлча тIом болабергба оаха, яхаш, кхерам тIатессаб. «ХIанззехьа а дIадоладала мукъа да шо». Иштта хиннад юхаденна жоп.

Из ди дика дагадоагIаш, тIема унзара сурт хье ма дарра бIаргадайна ва Долакха-Юрта ваха Кулбужев Iадрахьмана ИбрахIам — парте а къахьегама а ветеран.

— Шозза баьхкар уж цу дийнахьа, — дагалувц ветерана. Шоай лаьтташ тIа гIолла кIайбараш чакхбовлийта нах раьза ца хилча аьлар: тха мел боккха низ ба ховргда шоана, оаш тхо долча шоай нах хьабоахкийте.

Цига баха юхабаьхкача Б. Дахкильговен Э. Даурбековен дийцар чIоагIа дар.

— Геттара боккха низ ба моастагIий бар. Тамаш я, — йоахар, вай духьалъотталой.

ТIеххьа вена хьаэттача кIайча эпсаро ультиматум хьакхайкайир: сахьат даллехьа никъ хьабелла, аьнна. Наха юкъе цIогIарч даьлар:

— ДIаве моастагIа, Iовакха говра тIера.

Дорхбенна кагий нах юхатехар боккхагIчар. Го баь латтачарна юкъера хьаара а ваьккха, дIавахийтар эпсар. Накъавоаккхаш цунга аьлар: тхо цIаккха а хиннадац тийша болх боаллаш, тхоай новкъостий бохкаш. Шоай безам мел ба дов де. Тхо кийча да. Юрта герз бе долла могаш мел вар моастагIчоа духьалъотта араваьлар.

Валар дацар наха дагадаьллар, доаца герз дар. Цз вала хьа, пхезза йоала топ яларе, оалар шалта бе а елла цIагIара аравоалача къонахчо.

— Гой дIа боалла лакха боарз, — яхаш кулг лестаду ИбрахIама. МоастагIашта духьала водаш санна сийрдадоал цун бIаргаш, хьанийслу дегI. Цига дIакхаьчача кIай йовлакх лостадир эккхаваь водача эпсаро. Цул тIехьагIа эгIара а магIара а ювла йолаелар йоккхий топаш.

Цу хана Долакха-Юрта 350 цIа дахар. Царех цхьа ков дацар цу тIем тIа саг ца вувш е чов ца хулаш. Укх юртарча 102 саго вахар дIаденнад таханара ди бахьанце, 150-нена чов яьй.

...Юха а Iолохлу ИбрахIам, пхьошаца дIабоаккх мрамор тIа бижа дом. Маьлхара долх бIаргаш, кулгаш эг.

— Хьажал ераш. Даь вошен веший воIи ва, — пIелг тIахьокх мрамор тIа даьча йоазонна.

— Ер ши воша, саг йоалаянза кагий нах бар.

— ХIа, ераш а даьра ва ши воша, боккхий нах бар ераш, 80—90 шу даьнна хургдолаш.

Ветерана цIераш йоах тIем тIа байнача шоай юртахой. Цхьа тайпа, цхьа цIа дац укхаза къаман кхел къоастаеча цу деношка эсалал, доастамал бIаргаяйта. Царех хIаранех къаьст-къаьста дувца доагIа. ХIаьта тахан массехк цIи йоаккхаргья вай.

Дахкильгов Зоврбика ХьакIаьш. Байзаб классови къовсам. Гуш хиннав наьха хьакъах баха цаIаш, къело са ца хьегийташ бола шоллагIбараш. Дика ховш хиннад кIайбараш ший къамана фу дахьаш боагIа. Майра духьала лаьттав из моастагIчоа. Низ кхоачабенначул тIехьагIа Серго Орджоникидзе аларах Долакха-Юрти ТIой-Юрти йита а йита, нах тIехьашка баьлча а юртара арвала ца туташ, ший новкъосташца висав сотня командир. ТIеххьара моастагIашта кIалвисав майра партизан. Вийча а дог ца Iабаш, цIи теха воагаваьв из.

Кулбужев Шаип-Хьажа, бIаь шу гаргга ха яьнна воккха саг. Ткъаь кхоъ зIамига саг шийца а волаш, окопа чу нийсвеннав из. Кхоачаенна хиннай патронаш, хьатIакхача воаллаш воагIаш хиннав моастагIа.

— Новкъостий, доха ма доалалаш,—аьнна шалта бе а елла, окопа чура хьалха араваьнначарех цаI ва из. Дийна саг ца вусаш, цу тIем тIа байнаб берригаш а, царца хиннав Шаип-Хьажий воI а.

МассагIа ва уж иштта цу тIем тIа шоай синош дIаденна! Ч. Газиков, ДолгиевгIар вежарий — боккхий нах, ДаурбековгIар вежарий — кагий нах.

— Цхьаь дацар тхо моастагIчоа духьала латтача хана, — йоах воккхача саго. Тхона новкъостала ера Б. Калмыкова отряд, Владикавказера цIе курсанташ бахкийтар Орджоникидзе, гонахьа ядача юрташкара нах оарцагIбаьлар.

Мрамор тIа гIолла шерршаш дIадода воккхача сага кулг соц.

— Ераш тхона новкъостала баьхка цIе курсанташ бар, — яхаш цIераш йоах укхаза боабаьча кхыча къамех болча наьха. Къамана йицлургйоацаш, шоай моттиг дIалаьцай И. С. Гольцева, И. Ч. Дорожкина, В. Х. Попова, В. П. Сафронова, П. И. Федина, И. П. Цакулова, М. Шкуркос, И. Н. Шейкос, дуккхача а кхычар. Царех а къаьстта дош ала деза, уж мичара хиннаб, фу дагалаьттад ха деза.

Топа бух тIа чIоагIъяьча шоллагIча Iоакъа тIа да ер дешаш: «ВорхIлагIа ди да Владикавказа гонахьен ГIалгIайчен тIом латта. ЦаI санна гIайттаб берригa а гIалгIай Советий Iаьдал лораде». Уж дешаш да Серго Орджоникидзе В. И. Ленинга яхьийтача телеграмма тIара.

ЦаI санна гIайттаб берригa... Дукха къахьийгад деникинцаша кхыча къамащцара гIалгIай барт бохабе гIерташ, царна юкъе цIур бехкаш. Цох хIама ца хилча, герз духьала а доаккхаш дов деш хиннад.

— Селла кIал ца диса а мегар тхо моастагIаша гIалгIай кхыча юрташка цу хана довнаш доладаьд кIайбараша, яхаш, оттабаьраша бIил гIоттадаьдецаре, — йоах ИбрахIама. Долакха-Юрта новкъостал де баьхка нах шоай юрташка цIабаханза баланзар. ТIаккха геттара нийлхдалар тха мугIараш, из ха а хайна майраваьлар моастагIа а.

Цхьан юкъагIа моастагIчо котало яьккха яле а, дукха беланзар уж цох. Кортамукъале бахьанце гIаьттача халкъо, берригача мехкаца цхьана, бахьа хьеккха IоцIенбир уж. Инцъеннай хIанз цар оаз, яйна дIаьннай цар лар.

...Укхазара Iохьежача бIаргагу сомий бешамаша къайлаьха яда Долакха-Iорт, ТIой - Юрт. Хьалкхийнай къона тIехье, мехка бовзаш бола кьонгаш. Малав Социалистически Къахьегама Турпал Кодзоев Бахьаудин ца вовзаш. Къахьегамца шийз юрта а сий даьккхад цо. Дукха ба «Октябра 40 шу» яхача совхозе дай сий лакха лоаттадеш бола нах. Царех ба звеньевойш Гелисханов Ювсап, Олигов Iумар, Беков Руслан, дояркаш Шундалиева Макка, Акиева Долатхан, Дзаурова Мадинат, дуккха а кхыбараш.

Деникинцаша йохаяь дIаьккха хиннача шин юрта 11 эзар гаргга саг вах. Ди массаза дала тоалуш, хозлуш йоагIа Долакха-Юрти ТIой-Юрти. Наькъаш дехкад укхаза, хий а газ а я. Совхоза болхлошта лаьрхIа 15 цIа хьалдаьд, укх шера кхы 5 цIа хьалдаьдоаккхаргда. Болх беш я чам бола маькх — лавашаш ю цех, кастта хьалъяьргья кондитерски цех а. Укх пятилетка шинна а юрта хьалдергда культура ЦIенош, школаш, дукха а кхыйола гIишлош. Тахан вай ювца мемориал а хьалъяьй совхоза чотагIа, совхоза специалисташа.

Граждански тIем тIа байначарна оттадаьча памятника юххе дезача деношка гуллу пионераш. Даьша дIадоладаьча гIулакха, Даьхенна тешаме хила дош лу цар.

М-Б. ЦИЦКИЕВ.

СУРТАШ ТIА: памятник долча граждански тIема ветеранаца И. Кулбужевца вIашагIкхийттаб пионераш.

ШоллагIча сурта тIа: зизаш дохкаш ба ТIой-Юртарча юкъерча школа дешархой.

Р. АУШЕВА сурташ.

Ер шу долалуш Малгобекски АТП коллективе вIашагIъеллай комплексни ремонтни бригада. Цунна керте латт ший болх тIехдика бовзаш вола специалист Кулбужев Ахьмадхан. Боахама расчета хьисапе болх беш йолча цу коллектива къахьегамах алапи лу тIеххьара хьахулачунга хьежжа.

Шоаш хьа мел дер вIаши айхха дувзаденналга, гIулакх хIаране хьинарах тийша долга дика кхетаду ремонтникаша. Цудухьа лакха я автомашинаш паркера араювлара коэффициент, 75 процентага дIакхоач. Бригада доахача толамашта шоай лоархIаме дакъа юкъекхухь слесараша ЦечоевгIар дас Мувсаси воIо Къурейшеи, Ахриев Батарбека, Газиков Мувсас, Курткин Александра, кхычар.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) дикагIбола слесараш А. Курткин, Б. Ахриев, М. Алероев, М. Цечоев, Къ. Цечоев.

Р. АУШЕВА сурт.

КОЛЛЕКТИВАГА НИЗ БЕННАБ

Аргунерча «Пищемаш» яхача завода продукци дика йовзаши дIаэцаши я вай республикал гаьнна арахьа а.

...ХIанз баьццарча Iалама кхолламаша къайлаьха латта завода корпусаш йолча моттиге 25 шу хьалха яьсса аре мара хIама дацар. Цу хана цига хьалъе йолайир «Пищемаш» яха завод. Белгалдаккха деза, завод хьалъеча дакъалоацаш иттех вежарацха йолча республикай викалаш хинналга. Цун проект кийчйир Пензерча Iилматохкама цхьан институте. Кхачан промышленноста лаьрхIа цIаккха машинаш ара ца хийцача Нохч-ГIалгIайченна эзараш километраш гаьна ухкача городашка «Пищемаша» лаьрхIа оборудовани гулъеш яр.

Завода цехашка тахан болх беш я Уралера, Казахстанера, Арменера, ГуржегIара, Украинера, Москвера, Ленинградера хьаахийта станокаши оборудовании. Къаьстта дIайхача дешашца хьоахаю «Пищемаше» Грозненерча «Красный молот» завода коллектив. Из тамаш а яц. Дийца вāргвац краснюмолотовцаша къонача предприятена даьча новкъосталах: кадраш кийчъеча, запасной оатхалаш, материалаш лоаттаеча доккха гIо дир цар.

Иштта, массане а дакъалоацаш болх бе йолаелар завод. Юххьанца 2 тайпа продукци мара яцар укхаза арахецаш хиннар. Уж яр чхьагIар лоаттадара лаьрхIа резервуараш, ММЗ яха шушаш юла автоматаш.

Юххьанца ерригача заводе цхьа цех мара яцар. Цу цеха чуйоагIар ерригa производственни участкаш. Арахецача продукце боарам а кIезига бар. Цхьабакъда, коллективага низ болаш латтар, хадданза дегIаухар из, цун говзал а лакхлуш латтар. Цунга хьежжа дукхагIа хулаш латтар арахецача продукце ассортимент а.

Ха дIа ме йода, керда цехаш, участкаш болх бе йолалора. Тахан заводе болх беш я котельно - сварочни, механо - сборочни цехаш, заготовительни, гальванически, пластмассови, термически, тарни, инструментальни, энерго - ремонтни, транспортни участкаш.

Заводо арахецача керттерча продукцех я хIара сахьата кхо эзарнегара 24 эзарнега кхаччалца шуша хьалйиза йиш йола транспортерни устройство, кондитерски промышленноста эша машинаш, кхыйола продукци. Иштта арахец 10 тайпа халкъа эша товараш.

Производства боарам хадданза дегIабара тешал деш я, укх тайпара факташ. ХIара шера продукци тIакхеталга 12 процент дегIадоагIа. Укх шера бархI бетта маьхалъяьккхай 10,44 миллион сома маьха продукци, вешта цох хул 102 процент.

Заводе дукха болх бу бригадни хьисапе къахьегам вIаштIехьбоаккхаш. Тха цу хьисапе къахьегаш 30 бригада я, царна чувоагIа 310 саг. Заводе къахьегача берригача нахах 70 процент гаргга.

БархI бетта заводе къахьегама овсарле планал 13,2 процент лакхъеннай, хIаьта соахка укх ханаца нийсйича 23,1 процент, продукцега дIадодар лохдаьд ах процент. Уж толамаш даха вIаштIехьдаьлар администраце, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша хадданза наха юкъе кхетама болх барах, технологически процессаш эргайоахаш тоаярах. КIезигача лоархIаме дац халкъа эшача товарий ассортимент шеръелга, уж дикагIа хургдола гIулакхаш вIаштIехьдоахалга. ХIаьта, завода коллективо цу даькъе хадданза болх бу. Дукха ха йоаццаш керда продукци — берий ловзорган арахеца йолаяьй заводе.

Дукха гIулакхаш чакхдаьхад болатах хьаеш йола оатхалаш пластмассовичарца хувцара. Цу гIулакха болх бе йолаялийтай литейни машина - автомат. Цу участке хIанзле хьаю 20 тайпа пластмассови изделеш.

Коллективе боккха теркам тIабохийт кхомбаран хьурмат дараи долча гIулакхашта. Цу даькъе балха юкъекхувл тайп - тайпара мероприятеш. Духхьал бархI бетта из бахьанце вIаштIехьдаьннад 1200 тонни дитткъа аьшк, 9 тонни бос бола металл, 53 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 183,6 гигакалори йIовхала энерги кхое.

Къахьегама овсарле дIахо а лакхъяра, керттерча фондаех биззагIа пайда эцара боккхача лоархIаме да заводa кадрай говзал лакхъелга. Цудухьа заводе вIашагIъехка я хьалхалаттача опыта школа, смежни профессеш караерзаяра курсаш. Предприятена лаьрхIа кадраш кийчъю номер 30 йолча профтехучилище. ХIара шера укхаза дешаш ва 300 совгIа къона саг.

Заводе дика кхетаду технико - экономически ресурсех эффективно пайда эцара, къахьегамхошта эша культурно - бытовойи, производственно - къахьегамеи хьалаш вIаштIехьдаха дезалга. Цудухьа 1983 шера хьалйир укхаза 200 моттиг йола столови, наха чубаха массехк цIа, хIанз проект оттаьй цаI 142, вож 74 квартира йола ши цIа хьалде. Иштта хьалъяьй 720 моттиг йола профтехучилища комплекс.

Болхлошта карагIдаьннар, нийслуш дола кхоачамбоацараш белгалдоах заводе арахецаш долча пенгазето, Цо бегбоах лодыраш, прогульщикаш. Цудухьа вIаштIехьдоал дисциплина тоае, продукци дикагIа хилийта. Предприяте 21 саго шоай тамагIа долаш болх бу.

Йоккха, интернациональни коллектив я заводе къахьегар. 21 къаман нах ба укхаза. Уж ба эрсий, нохчий, азербайджанцаш, гIалгIай, гIумкий, кхыбараш. Царна юкъе къаьстта белгалбахалов слесарий - сборщикий бригада кулгалхо С. Товсултанов, токарий бригадир У. Амалиев, электрик С. Абазов, токарь С. Сайдулаев, слесарь - инструментальщик В. Закриев, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат станочница Х. Хаджимурадова, завода ветеранаш плотникий бригадир Б. Тесаев, фрезеровщик Р. Сулейманов, кхы дуккхабараш а.

Аз цIераш яьхача цхьаболчар къонгаши мехкарийи ба заводе къахьегаш.

Завода къахьегамхоша дика кхетаду тахан шоашта хьалхашка латта доккхий декхараш. Цудухьа партийни, профсоюзни комсомольски организацей хьалхаленца уж дизза кхоачашдара оарцагIбаьннаб.

Р. ЯКУБОВ,
тха штате воаца корр.

Соцкультбыта объекташ хьалъяра—хадданза йоакхо

ТОАДЕЛАР ГIУЛАКХ

Назранерча кирпишк еча завода, кхыча тIехьаюсача предприятешта санна, шефал деш я «Сердало» газета редакци. Цудухьа цIаккха а цун теркамера ялац из. Чуяхачура из хьалъяккха декхарийла бараш оарцагIбоах цо, предприяте чурча таронех пайда эца тоха па лураш критически къоаламо кIалкхухь. Каст-каста ювл из завод газета оагIонаш тIа, дIахьокх цун дика а во а оагIонаш. ХIанз кIезига-дукха «малх хьалбала» болабеннаб мотт тхона укхаза. Тха корреспондента цу хьакъехьа хоам бу:

Цхьа кица дагадехар сона укх деношка цу заводе вахача хана: бетташ - бетташ кхера а баттI.

Иштта детталуш хьадоагIа газета критически дешаш цу тIехьаюсача предприятех а. Дукха бахьанаш гучадаьхад, дукха наькъаш техкад. Берригача цу Iоткъама юкъе газето хьалъийдеш дола керттера дош цIе тай санна белгалдар: укхаза боаца наха эша соцкультбыта кхоачам. Атта дий, гаьнна кхыча юртара хьа а вена, бIарчча смена чакхъяллалца Iоха, салаIа, кулг-юхь дила, хIама кхалла моттиг йоацаш, ишта а безаме йоацача цехе чувалла? Цудухьа дIауд укхазара нах, цудухьа вIашагIйоллалац заводa ший стабильни коллектив. Нагахьа нийслац укхаза шоайла бIарахьежача бовзаш бола нах. Из да газето массазза хьалхадоахар.

ХIанз юххера а баьттIаб укхаза из «кхера». Йовзаргйоацача яьннай завода болхлоша салоIа, кхыдола шоай хьашташ кхоачашду моттиг. ГIадбахаб болхлой, сердал яьннай кулгалхой юхь тIа а. Тамаш а яц. ХIанз дукхагIа чугIертаргба укхаза нах, дукхагIа хургба цу завода вахарца шоай къахьегама вахар дувза гIертараш, хIана аьлча цар дега, сина эшаш йолча йIовхала кхуврч лотабала болабеннаб укхаза. Ткъаь итт моттиг йола хоза кийчъяь столови болх бе йолаеннай укх деношка. ХIанзчул тIехьагIа лоаллаха уллача мельзавода столове ада безаргбац кирпишкашъерий. Буфет а я цу столовеца. Цу чура хьайдергда болхлоша шоашта хьаяздаь маша даьтта, дулх, кхыйола продукташ. Из коллектив а хургъя хIанз райисполкомо дIа-хьа декъача дефицитни товарий спискана юкъе. ХIанзалца цунна доагIа дакъа кхычар «диад».

Хьайниллa керда медпункт я завода коа (итт-пхийтта шу хьалха хиннар дIакъайлаяр: мельзаводера яр тоъаргья шоана. аьнна), болх бе йолаеннай кхалнаьха а маIача наьха а душевойш, цIе уголок.

Уж гIулакхаш дIахо а тоаде, шерде уйла йолаш ба завода хьакимаш. ХIана аьлча, кхы никъ бац цу деша, кхы юхатетта йиш йоацаш да из.

Иштта ба цу предприяте перестройка наькъагIа баькха хьалхара гIа. ХIанз керттердар — нахага шоай фусам дIайовзийтар, уж болх бе хьатIахьехар, стабильни, вIалла хувцалургйоаца коллектив вIашагIйоллар.

Иштта мара ший харша яргъяц из предприяти. ХIанззара харш шаьра дац цун. ДIадаха шу Iалальмате дукха пачхьалкхен декхар тIа а дусаш чакхдаьккхар цо. Укх шерарча урхенагIа а ахастагIа лелхаш йода. ХIара ден-бус цехашкара ара ца хецаш юс 5—10 эзар кирпишк. ДIадахача ах шера 700 эзар планал кIезигагIа хиннай уж.

Цхьаькха а да, завода кулгалхоша меттел, районa партийни органаша а уйла тIаяхийта езаш. МоллагIча къахьегама коллектива эггара чIоагIагIа эшаш бола низ бац укхаза — партийни низ. Цхьа-ши коммунист мара вац цу йоккхача коллективе. Дукха ма бий заводе парте мугIарашка хила мегаргбола къона нах. ЧIоагIъе еза профсоюзни, комсомольски организацеш а. Таханарча денга диллача, гуш яц укхаза уж шаккхе организаци а цар хьабеш бола болх а.

Айде деза Назране эггара ширагIа йолча, город, юрташ цIеношца кхоллаш хьайоагIача цу предприяте сий.

М. ЗАНГИЕВ,
тха соб. корр.

● Школьни реформа—массане юкъара гIулакх

ХЬЕХАРХОЧУН СИЙ

Школьни реформа кхоачашъеча керттерадар да хьехархочун сий, из лархIар, сага фактора чудоагIаш а да из. Школа чIоагIъергйола, кердача замано оттадаь декхараш кхоачашдайтаргдола дарба из да. Хьехархочун сий вай меттаоттадой, дукхадар цун хьинарца хьахургда.

Кхыча сферашка а санна отташ латтача харц психологена духьала латташ дукха ха яьккхар педагогико. Амма кховзткъалагIча шерашка херца доладелар гIапа гIовнаш. Стабильни хинна программаш кегаелар. Классера классе воаккхаш, эцаш хинна экзаменаш дIаяьлар, бархIи итти классаш йоахаш эца госэкзаменаш мара ца юсаш. Царех а хетийта-моттийта увттаю спектаклаш, цхьа ритм санна хIама хилар. Йоазон балхаш—сочиненеш, изложенеш тохкача хана хала хулар кхоъ оттае йиш хургйолаш тайп-тайпара бесаш дола ручкаш гулде, балхаш тоаде. ВIалла хIама ца ховр а, чакхваьнна, ший аттестат нийца, дIаваха везаш ма варий. Из харц хIама хьаде ца туга хьехархой «Iаьржача списка тIа» нийслора, дуIа - догIа цар кертах детталора, воча масале цар цIераш йоахар.

Фу дар из? Мича долхар вай? Мича кхаьчар?

Вай кхаьчар нийслагIча, иттлагIча классий дешархошта юкъе шаьра книжка Iодеша ховш цаI-шинъ дешархо мара воацача хьале.

ДIахододар дувцарг а дац вай. Педагогически коллективана керте латтачох тийша дукха хIама да школа. Айса хьехархочун болх беча хана хинна масал доаладергда аз. 1961 шера Яндаре практикагIа вахийтар со. Цу хана юрта цаI мара йоацача школа директор вар Костоев Мувса. Сихо саг вар из. Бакъда, знанеш, дегI дизза, эхь, эздел, гIулакх дар цунга — из да-кх керттера дар, педагога эггара дукхагIа эшашдар. Хьехархочун сий лакха лоаттаде ховра цунна. Цо даь хьехараш, цо бенна кхетам тахан а тIехьа бицбеннабац сона. Опыт а йоацаш, хьавенача сона хIама мича ховра, наггахьа мара урок вIаштIехьа мича йоалар. Балхах сага дот экхкаргдоаца дош корадоагIар-кх цунна. Iа зIамига даь а хIама дича. Из хала болх эггара хьалха бе эттачоа, чIоагIа эш дега тIара доагIа дIайха, кIаьда, хоза дош.

Цу хана юкъерча школа шин корпус яр. Цхьан дийнахьа учительскера арахьежача Мувсайна елхаш латта къона хьехархо бIаргаяйра. Ара а даьнна, дIатIадахар тхо. Фуд-малад- хьаьттача, дешархоша ладувгIац шийга, аьлар йоIо. Кхы болх бергбац, ше аьлар, могаргдац шийна, хургьяц шийх хьехархо. ТIоараш вIашка а теха, велавелар Мувса:

— Массане а иштта дIаболабу школера болх. Йолле, хий дIа а даьккхе, бераш хьаарадоаладе.

Со вар директор берашка ле воалл мотташ.

Хьаарадаьккхар бераш.

— Бургац йий шуга, бераш ? — хаьттар Мувсас.

— Йи! Йи! — гIаддаха цIогIарч хьекхар бераша. Го баь дIа а этта юкъераарвоахаргах ловза доладелар тхо, шин командах декъа а денна. Массарел хьаьргIа директор а волаш. Ловззаше а берашца дIахьакхашта яьлар хьехархо. Цхьа ах сахьата лайвача, цхьана урокагIа дIачудахар тхо. Бераш Iоховшашше а, сихх дIааьлар директора де дезар Тхо а Iохайшар берашца. Йолаелар яхь, эггара хозагIа. цIенагIа хьан язду хьожаш. Къонача хьехархочо текст доска тIа дIаязйора, оахе Iоешар. тIаккха дIадоадора. Дагахьа дIаязде дезар. Мишта чам болаш бора из болх оаха массане а? ЦIаккха а из шоашта бIарга ца яйча санна ладувгIар хьехархочунга, директор ше а ма вагIий цо яхар деш, яха уйла яр дешархой яр. Тхо переменагIа арадаьлар.

— ХIанз кхерий хьо берех? — хаьттар Мувсас йоIага.

— Мувса Османович, шедар хов-кх хьона!

— Шедар ха-м гаьна дар укхаза. Хьох хьехархо хургйолга-м хов сона, — аьлар Мувсас.

Диплом хьанийцар аз 1962 шера. Балха хьожавир Экажкъонгий-Юртарча юкъерча школе. Маварра волча дикача шин педагога юхе бIарччача дешара шера болх бе аьттув баьлар: са директор хинна Льянов Мухьмади интерната директор хинна Гайтов Мухарбик — шиъ вар уж. Сибат а, оамал а. оаз а, нигат а педагогически долаш къонахий бар уж. Оаз лакхийн дош алацар цу шинне дешархочуга а, хьехархочунга-м хIаьта, вета а чIоагIа эздел ма кхоабарий.

Цхьа ондаваьнна кIаьнк учительске хьачувоалаваь дагадоагIа сона. Аз болх беча хьалхарча деношка дар из. Парта тIа мукхарца бIеха дош яздаь хинналар кIаьнка. Шийна хьатIа а вийха, цхьан кулгаца мархIа веллар Мухьмада дешархо: «Ма тамаш я, Мувса, Iа иззаморг дар». Эй-яхь! — эггара цун чIоагIагIа дола човхама дош дар из. КIаьнк вийлхар, декхе а ваьнна. Кхычо аьлча-м велхаргвацар. Директор шиш болаш волга дар из. Иштта шиш болаш бар дукхагIа бола кулгалхой. Хьакимаш бацар уж — бокктагIбола вежарий, доттагIий, хьехамчаш бар. Денгара-денга телха даьлар хьал. Педагогически коллективашта керте увттабе баьлар цу гIулангта тIа боагIаш боаца нах. Цу гIулакха хьехархой бехк бе йиш йолаш дац вай: из «Iаьржа хий» юхатоха гIерташ дика лаьттар уж. хIаьта а царна Iаткъа низ чIоагIа бар. Эггара хьалха воча кулгало коллективаш толхайир, йохайир. Шураш оахталгаш, шиш-пиш лаьржар. Ши хьехархо маьрша къамаьл деш вагIаш хилча во лоархIар: хьанна хов цар дувцар фуд, шоай директор е завуч вувцаш багIий.

Хьалха, директоралла водар йоккха опыт а балха стаж а йолаш гIорваьнна дика хьехархо. ХIаьта завучалла хьежабора стаж а опыт а, педагогически уйла кIоарга а йолаш, хьехархошта хьеха ховш бола нах. ТIаккха... тIаккха фу хилар?...

Директораши завучаши вузера боаггIаше а, диплом «шелдалалехьа», увттабеш а нийслора. Ткъо, ткъаь пхиъ шера болх баьча хьехархошта хьеха оттар цкъаза заочно шоллагIча; кхоалагIча курсе багIаш, курсера курсе дIачу ца боалалуш, чубусаш бола «методисташ».

Цу тайпарча «болхлоша» лохду, эшаду хьехархочун сий. Цхьайолча юрташка хIанз а дIадаланза да из лавар.

Школьни реформо лерхI пайда боацача гIулакхех хьехархо мукъваккха ца эшаш йола планаш, отчеташ, докладаш дIаяха. Бакъда, из деррига дIадала тахан а гаьна да. Из дIадарг а дац дукхагIа бола хьехархой перестройка уйла-нигат хьатIа а нийца, майрра шоаш болболча школашка цхьалхале хьае бола ца белча, бокъонца толамаш даьха школаш маьлха да яьлча, бокъонца хьехаш болча наьха опыт дIа ца яьржача.

Аз дувцараш вайна хIанзалца увттаь бетта репетици а йий хетийта-моттийта луш йола йийлла урокаш яц. Аз ювцараш бакъболча хьехархоша тела бокъонца йола урокаш я. Бакъвола хьехархо малав? Из ва воацаш ца мегар. Цу школан кер бIоахбу кхувоч, цу школан иман, цун сибат. ТIой-Юртарча № 1 йолча юкъерча школе тоъал дукха дика хьехархой ба, амма, ше къаьстта латт царна юкъе Дзаурова Османа Марем. МегаргIий ТIой-Юртара школа из Марем йоацаш? Мегаргьяц. Марем йоацаш йисача, маьже яьккха дегI санна, метта ца йоагIаш дукха ха йоаккхаргъяр мотт сона школа. Из санна бола хьехархой хам бе а, цар сий лакха лоаттаде а деза. Бохамаш, халахетараш, цатоамаш даха дезац. Болх беш йола моттиг мерзъе еза. Хьадеш доля хIама ховчо, могачо, ловчо, хьинар долчо мара дац. Говзанча ала доагIа цу тайпарча сагах.

ТIеххьарча хана геттара кипал даьнна даьржа дош дар «Боацаш ца мегаш бола нах бац». яхар. Харц хет сона из. Боацаш ца мегаш нах-м болаш ба. Наьсаерча кхоалагIча школера Мелов Йоакъап балхара дIаваьлча дукха ха ялалехьа школа гIулакх лаьгIлургдар мотт сона. Аз масалана цхьан-шин сага цIи мара яьккхац. Уж-м хIара юрта, хIара школе ба.

Яндарерча цхьан зIамигача сагага хаьттар аз: «Шун юрта эггара эздел долашагIа вола къонах малав?» Шек ца воалаш, жоп делар вокхо: «Галаев Хьамид ва». — аьнна. Ирз лепий цо болх беча школан! Пенсе ваха ха йоллаше а хьехаш ва Хьамид. Веза а волаш лелаве веза из. Ший дешархошта йицъяланза я, болх ца бу иттех шу дале а. Кердача-Редатте яха Аспиева МаIе Малина. Лоерча классашта хьехар цо. Хара а оамала а эргаш хулар воккхарна юкъе цун дешархой. Ши хезза хьетархой бар Осмиев Яхьъяи Льянов Яхьъяи.

Шортта хиннаб хьеха а, масал эца а нах. Царца, цар хьинарца нийсдала гIерташ, парграра Iомалуш вай болх бой, реформа чакхйоаккхалургья, хIана аьлча уж нах, вайна дага а йохалехьа, шоаш бол-болча из хьаеш хиннадаь.

Дукххача шерашка цу гIулакха къе яр ТIой-Юртара бархIшерара школа. ХIанз а я из къе. Классашка тховнаш чудетталора, штукатурка лешаш дагIача берашта IотIалегаш. Волар хьахилар кхерам ба укхаза, аьнна, оарц даьккхача, районо а, райисполком а чIоагIа раьза хилацар. Мел латт латтийтал, йоахар. Школо оарц Iан юкъе даьккхар. Халла тоайир из школа. ДIахо, цу школе спортзал яц, мастерскеш яц. Маца хургья? Хетаргахьа хана-замалахьа хургьяц, бахьан а хургда: шоана ремонт яь дукха ха яц, кIоардадаьд шо, ала. Из санна долча гIулакхо дешара новкъарле ю. Бакъда керттерадар да коллектива барт чIоагIеи хьехархочун сий лакхеи хулга.

Цхьабакъда, наха айдаьд, аьнна, лакхлургдац хьехархочун сий. из цун долаш деце. Вешта аьлча, хьехархо хила веза кIоарга знанеш, хьаькъал, эздел, гIулакх долаш, шийна ховр дешархошта дIаIомале ховш, ший болх безаш. Ше тIанийца дола гIулакх цIенеи хьаьналеи кхоачашдеш, къонача ноахала масал а хинна дIаотташ. Школа — перестройка хьалхара фронт я. Шелар школера дIадолалу, цудухьа ерригача юкъарчало йоакхо е еза, ма могга сихагIа из когаш тIа уроттае.

ХIаране ши-шийца уйла е мара езац. Сона хьийхоаш, со кхеваьраш хьехархой ба.

I. КОДЗОЕВ.

СТРАХОВАНЕ КЕРДА ТАЙПАШ

Пачхьалкхен страховани советски наьха вахара чIоаггIа юкъейоагIаш латт, бахача наха бола цун социально-экономически лоархIам ца хаддаш лакхлу.

ТIеххьарча шерашка саго шийна а маьхаленашта а страховани елга дIахо дегIаккхувлара йола КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъяра цхьадола хIамаш даьд. Къахьегамхошта страховни Iалашо яра боарам лакхбаьб, страховане условеш эргаьха тоаю, страховани яьча гражданашта деш дола гIулакх тоадара йола мероприятеш кхоачашъю.

ТIеххьарча шерашка шикольникашта, берашта страховани яра керда тайпаш юкъедоаладаьд.

Хьалха хоам баь ма хиллара, КПСС ЦК Политбюрос могайир болхлошта, гIулакхдеча наха, колхозхошта шоай лоIаме, кхы тIа луш долча пенсена страховани елга юкъедоаладарах йола СССР Министрий Советен ВЦСПС-ен предложени. Цу тайпарча страхованех къахьегама ветераний вахара хьал тоадара деш дола пачхьалкхен доккха социальни гIулакх хургда. Страховане цу тайпа маIанах дувца безам ба тха.

Цу страховане къоаналахи инвалидностахи пачхьалкхен пенсеш хьожадари хьадалари йола порядок меттараяккхац. Пенсионни ханага кхаьча воацача хIара къахьегамхочоа (маIасаг — 60 шу, кхалсаг — 55 шу) кхы тIа 10 сомагара 50 сомага кхаччалца пенси нийде бокъо луш дола страховане керда тайпа да из.

Иштта страховани яйта безам болчар Госстрахаца пенсионни страхованех дола договор а оттадаь шоай алапе тIара взносаш хан-ханнахьа дIатела еза. Ший ха хьатIакхаьчача страхователо дIа а ца телаш хьанийдергда из. Взноса боарам къавелча кхы тIа цун нийде безам болча пенсега а, договор оттадеча хана цун даьннача шерашка а хьежжа ба.

Нагахьа санна 42 шу даьнна а волаш шийна доагIача пенсена кхы тIа 30 сом тIатоха безам болаш вале, цу юхедисача 18 шера цо бетта 10 соми 41 кепиги дIатела деза. Итогови взнос 2248 соми 56 кепеги хул цун, из ялх шу совгIча хана кхы тIа тергдола пенси. Нагахьа санна пенсена 30 сом ца а тохаш 50 сом тIатоха безам боле (из эггара лакхера боарам) хIара бетта 17 соми 35 кепиги дIатела деза, хIаьта 18 шера взноса юкъера боарам — 3347 соми 60 кепиги, из ялх шу совгIча хана кхы тIа тергдола пенси да. Нагахьа санна 2000 сома шоай вахара страховани а яь взносаш оаш дIателе, пхи шу даьлча из ши эзар сом юха дIалу страхователа, цу юкъа цхьа хIама хиннадеце. Укхаза дукхагIа шо мел дах хьанийду оаш шоай лоIаме страховани ярах дола кхы тIа лу пенси.

Кхы тIа луча пенсена шоай лоIаме страховани яр — из эггара хьалха социальни гIулакх. Из договор оттаде безам болча хIаране ялх шера доагIа пенси дIател, хIаьта статистиках маIасаг пенсе вахачул тIехьагIа 14,7 шера вах, кхалсаг — 23,1 шера.

Лакхе белгал ма даккхара, кхы тIа 30 сом пенси нийде безам болчо 2248 соми 56 кепиги дIалу. Статистиках шо 74 шера даха дезаш да. 60 шу даьнначул тIехьагIа шо даха дезача хана оаш 5292 сом страхови пенси хьаэцаргда. Нагахьа санна кхы тIа 50 сом пенси нийде безам болаш страховани яь яле оаш пачхьалкхенна 3747 сом дIалу. Вакъда шоана оттаяьча ханалца шо дахе, оаш 8820 сом хьаэцаргда. Из ахча пачхьалкхен бюджетера дIатергда. Пенсионерий хьал-таро лакхъе хьашт долаш йола пачхьалкхе из гIулакх дара дикка ахча Госстраха тела лаьрхIа я.

Нагахьа санна къаваллалца ца вахе? Пенсионни страховани яра дола договор из ха хьатIакхачалехьа дохаде йиш я. Из дича страхователа 8 процент кIала а хьожадеш ше цу ханалца дIа мел тийна ахча юха хьалу. Нагахьа страхователь велча из ахча кIала а ца хьожадеш цун тIехьено хьаэца йиш я. Нагахьа санна, кхы тIа лу пенси кхаь шера мара хьанийдаь деце тIехьенна юхейнса взносаш хьалургъя, вешта аьлча, Госстрахо шийна цхьа кепиг дутаргдац. Цу тайпарча моттигашка дIадахар пачхьалкхен чотагIа меттаоттаду.

Масала, кхы тIа луш дола пенси страхователа безамга хьежжа хIара бетта а дIатергда, хьаштдале хIара шу хьалха а.

Страховани яра договор оттадаьчул тIехьагIа дIахо йодача хана кхы тIа нийдеча пенсе боарам лакхбе йиш я. Масала, оаш бетта 10 сом дIатергдолаш договор даьд, тIаккха кIезиг-дукха ха яьлча шун материальни хьал тоаденнад, кхы а дукхагIа взносаш дIатела таро хьахиннай. ТIаккха шун бокъо я 10 сом, 20, 40 сом дIатергдолаш договор де (страхови пенсех юкъара лур 50 сомал лакхагIа хила йиш яц).

Цкъара деррига ахча дIа а денна 60 шу даларга хьежа йиш яц. Пенсионни страховани духхьал къахьегамхошта лаьрхIа я. Пенсионни ха хьатIакхаччалца общественни производстве дакъа лоацаш хила беза уж. Пенсионни страхованех дола договор сага къахьега пхе шерал кIезигагIа ха ца йисача хана де деза. Цудухьа ахча кулг кара дIатела а деррига цкъара дIадала а йиш яц. Ахча, хIара бетта хургвола пенсионер балха волча организаце бухгалтере гIолла дIатела деза цун алапе тIара.

Гаьннарча Къулбаседе е унахцIенона зене долча хьалашка болх бечар Госстраха а пачхьалкхен а новкъосталца шоай пенси лакхде безам бале, кхалнаха — 55 шу даллалцен, маIача наха 60 шу даллалцен болх бе беза. Из царна чIоагIа пайдане да. Цар къабаллалца пенси а алапи а хьанийде йиш я (ховш ма хиллара из дукххача категорей къахьегамхошта могадаьд). Цунца эггара лакхерча боарамга кхаччалца пачхьалкхен пенси а лакхлу цар, кхы тIа страхови дар а доаккх.

МаIанаха договор 35 шерагара 60 шерага кхаччалца йолча хана де йиш я, хIаьта кхалнаьха — 30 шерагара 55 шерага кхаччалца. Из даьчарна взносаш юха дIаялара минимальни ха оттаю — пхи шу, кхыча дешаца аьлча договор 60 шу даьлча а де йиш я нагахьа санна шо болх беш дале, страхови пенси 65 шу даьлча денз хьатергда.

Страховане из тайпа 1988 шера 1 январе денз юкъедоаладу.

Э. СУЛЕЙМАНОВ,
НГIАССР Госстраха управлене начальник.

КЪАМИЙ ВОШАЛ

Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара цIейна хетаяь общественно-политически чтенеш чакхйоах КПСС Грозненски горкомо. Укх деношка а хилар цу тайпара мероприяти. Цига дийцар Нохч-ГIалгIайн Къулбаседа-ХIирийн автономни республикашка бахача наха юкъе хоттаденнача интернациональни доттагIалах.

Эггара хьалха доклад яьча ЧИГУ профессора, филологически Iилмай доктора Ф. Г. Оздоевас тайп-тайпара масалаш а кхувлаш, дийцар нохчашта, гIалгIашта, хIирашта юкъе хьалха хиннача а хIанз долаш долча а культурни бувзамех. Иштта цо белгалдаьккхар, халкъашта юкъе долча гIулакхий культура лоха йола нах а кIеанга боацилга. Лира къовсам лоаттабе беза царца, доагтIаш дола жоп лаха деза цар айперча идеологена. ДукхагIа теркам тIабахийта беза революци йоалача хана белгалбаьннача наьха вахара принципаш. гIулакхаш дувцара, халкъий патриотически интернационльни традицеш Iомаяра. ДукхагIа дувца деза цIихезача нахах Къулбаседа Кавказа къахьегама династех, чIоагIъе еза къаьст-къаьстача къахьегамхошта, дешархошта юкъера контакташ.

Шоаш болх беш йолча коллективаша Къулбаседа-ХIирийчен предприятей коллективашца лелаеча социалистически яхьах, цига шоаш доахача толамех, дIахо де лерхIачох дийцар СМУ-7 бригадира Л. Магомадова, вагонни депо токара Г. Чернобаева.

Гулбеннараша боккхача безамца ладийгIар К. Хетагурова цIерагIча Къулбаседа-ХIирий пачхьалкхен университета преподавателя, исторически Iилмай кандидата Т. Лолаева къамаьлага. Цо дийцар нохчашта, гIалгIашта, хIирашта юкъера доттагIал исторически овлаш долаш а наьха сакхетам чу кIоаргга дIачIоагIденна а хиларах.

ВIашагIкхетаре къамаьл дир КПСС ГК секретара В. С. Масловас.

Б. ДАДАШЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

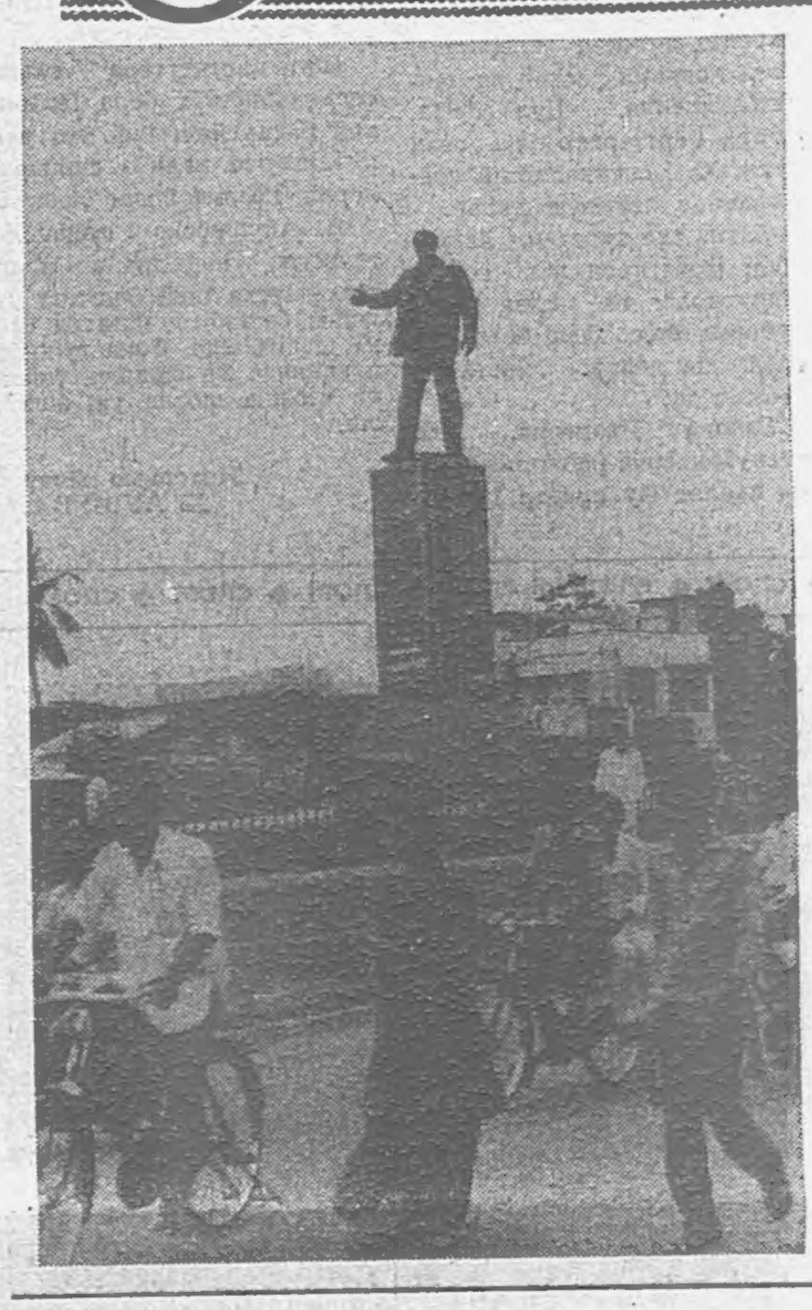

●

ИНДИ. Владимир Ильича Ленина памятник (сурта тIа) дегIад Инде къулбехьарча города Виджаявада (Андхра-Прадеш яха штат) центральни цхьан майдан тIа.

Виджаявада Инде къулбехьен промышленни центр я, из йовзаш я ший пролетарски традицешца. ХIанз Андхра-Прадеш яхача штата экономически социальни вахаре керттера лоархIам болаш я. Дукххача шерашка городской муниципалитета керте лаьттаб коммунисташ.

Пачхьалкхен преме лауреата, РСФСР заслуженни художника Ю. Г. Орехова хьаяь В. И. Ленина монумент индийски лаьтта шоллагIъяр я. Владимир Ильича ваь 100 шу дузача шера цунна памятник оттадир Калькутте — Малхбузера Бенгали яхача штата административни центре. Ленина цIи лелаеш я цу города керттерачарех цхьа улица а.

С. КАРМАЛИТО сурт. (ТАСС).

●

Суринам кийча я

Доккхача моторни лодка сихха Суринам яхача додача хих тIех а ваьккха Ньив-Амстердаме кхоачавир со. Голланде колониальни экспансе ханаш йолча хана цу города чIоагIагIача крепостни сооруженеша форда тIара Суринам, Комавяйн яхача дода хиш долча хьачубоагIа никъ лорабора, хIана аьлча. цар берда йистошка колонизаторий геттара йоккха плантацеш ядар. ХIанз уж ханаш дагайохийт цу заман чу чIоагIа хиннача форта бастионаша, XVII-ча бIаьшеренера денз XX-ча бIаьшере кхаччалца йолча юкъа хьаььча пушкаша. цу даькъе. шоллагIа дунен тIом болча хана америкацаша цига дIаоттаьча кхаь йоккхача топо. Иштта Суринам яхача додача хина дIаяхача тIема ханех дувц укхаза доха е даь бухе дахийтача фашистски эсминца.

Цхьабакъда, хIанз мохк халача таханенца бах.

...1980 шера революци хинначул тIехьагIа Iаьдалга баьхкача военнчар бокъонца экономически политически шоай лоIаме хиларга кхачара бола никъ хьалха баьккхаб. Цу гIулакхо геттара чIоагIа эгIазйигар хьалха хинна метрополии — Голланде ший оагIорахьара 1975 шера даь хинна договор дохадир. договорага хьежжа из 300 шера шоаш уж колониально боацабар меттаоттадеш 10 — 15 шера 3.2 миллиард гульден дIадала дезаш яр. США-с малхбузен финансови учрежденешка гIолла мехка е лаьрхIа кредит соцайир.

Цхьабакъда, Голланди а США а шоаш лаьрхIачунга кхачанзар. ТIаккха сцена тIа ваьккхар суринамски эскаре хьалха гIулакх деш хинна, дезертир, баднит, Р. Брунсвийк. Цо Голланде а США а реакционни гIозараш хьал а лоацаш правительство хувца дагахьа герзацара къовсам дIаболабир. Антисуринамски кампане дакъа лоацаш я Французски Гвиане территоре тIара Суринама бандиташ тIаккхувдийта Франци а.

...Тхо хинна Комавяйн яха регион кхыча мехкашцарча гIулакхий министерства карта тIа Брунсвийка бандаш дукхагIа зуламаш ду моттиг санна белгалъяьккхай. Из гуш а дар. Укхаза производственни болх лерттIа дIабахийтац. Комавяйн яхача додача хина берда йисте болх ца беш латт хьу теда херхаш. «Хьу тедараш хьунагIа аха кхер» аьлар сога укхаза. Суриname цаI мара йоаца Мариенбургера шекар деча завода болх а каст-каста юкъагIбоах. Контрреволюционераша шоаш тохар мехка экономически объекташта техай, баха нах Iаьдала духьала баха безам болаш. Мунгора бокситови рудникаш йохаьй. Французски Гвианаца доазув а долаш уллача Албина яхача города а цхьацца зе даьд. Панамера боксит чакхбоаккхаш йола комплекс соцаьй, электропередачай лини йохаьй, из бахьан долаш мехка электроэнерги дIахецилга 20 процент лохденнад. Ялх эзар совгIа саг болх боацаш висав — из болх беш хинначарех хIара иттлагIвар.

Къаман военни совета председатела, Суринама правительства керте латтача подполковника Дези Боутерсе цу бандаша леладер дестабилизаци яра йолча контрреволюцинни плана цхьа дакъа лаьрхIар. Мехка чурча политике аргIанара толам боаккхача хана, масала, кердача конституце проект тIаэца кийчо яр санна бар, реакце шийна могар ду нах тхона духьала баха гIерташ, — йоах цо.

Брунсвийкаца (ца ховш хержа вац из гIулакх чакхдаккхара) къовсам лоаттабеча нийслуча халонех цаI я, — из Суринама — маронам е «хьуна неграш» оалача, политически оагIонга диллача геттара тIехьа йиссача этнически общинера, голландски плантацешкара байдда дIа а баха лай хьунашка баха хайшачарех хилар. ХIаьта джунглеш царел дикагIа цхьаннена а йовзац. Суринама духьала чакхйоахача тIема-экономически агрессе наха бахаш йоаккхача хана боарам хьадда лохбаьб, хIаьта дукхагIчар цун бехке тIема Iаьдал лоархI. А. де Кома цIерагIча университета профессора А. Тенберхе сога яьххача тайпара голландцаша халкъ арахьара хьатIакхухьача хIамашка сатувса Iомадаьд. Цу мехка деррига товараш, Европера хьаухийтар. Цун метте мехка Iалама ганз. цу даькъе боксит, хьу, бананаш, королевски креветка, дошув, иштта кхыдараш дIа а кхухьаш. Голланде а «Суралко» яхача американски боксит боккхача компане а Суринамерча наьха вахара боарам лерттIа хургболаш кхоачамболлаш средстваш хьакъестайора.

Практически из иштта дар. Бокситови рудникашка къахьегача болхлочо шера 23 эзар американски доллар алапи эцар. Цун алапи чIоагIача валюте Центральни банка чотагIа дIадохийтар, хIаьта цо, ший аргIагIа, цун суринамски гульденашца эквивалент дIалора. Цу цхьан операцех 380 эзар саг вахача мехка хIара шера 200 — 250 миллион доллар хулар. ХIаьта 1985 шера ерригача валютни поступленех 500 миллион доллар гаргга хилар. Военнчар мохк бокъонца ший лоIаме хиларга баккхара бола никъ наха шоай гIулакхаш геттара талхалца хьаллоацар.

Доазол дехьара беча низаца лоаттабеш бола къовсам иштта чоалхане ба. Из иштта хилар бахъдир кхаь кертте латтача политически парте социально-политически наькъах, Iаьдала арахьарча политика къаьсттача аспектех. хIаьта иштта, герзаца Iалашъяьча бандашца лоаттабеча къовсама стратегеех шоаш ца тешилга хьахьекхача августовски событеша. Правительственни кризиса урегулировани йир 12 августе Д. Боутерсе партийни лидерашца яьча солгашенеца. ТIанийцача документа тIа дувц кердача Конституце хьакъехьа хургйолча референдумах. укх шера ноябре деррига юкъера хоржамаш де лерхIаш хиларах.

ХIанз беррига низ а финансаш а оарцагI а яьха йохаяь экономика меттаоттаеш ба уж. Мунгора рудникашта, Паранамера завода, Парамарибона электроэнерги хьахецилга Iалашдаьд. пальмови лаьтта арахецара лаьрхIа йола цхьа завод болх бе йолаялийтай, доходаь наькъашш тIаьши тоадаьд, цхьабакъда хIанз а хьалхашка эшае езаш дукха халонаш латт.

Iаьдал ма хулла уж къоастае гIерташ да, хIаьта цунах гуччахьа дийцар соца къамаьл деш халкъа мобилизаци яра йолча департамента начальника лейтенанта Нийде. «Оаха лерхIар, — йоах цо. — къамаш шоайла барта дигар. вежарий дIахьа боабеш бола тIом сецабир. беррига нах керда, колониальни гIулакхех мукъа йола Суринам хьаяра юкъеозар. Тхона Голланде а США а модулах бола дегIаахара капиталистически никъ безац, хIана аьлча, цо тхо гайна е ганза неоколониальни доал кIала дугаргда. ХIара суринамец, къе а вIаьхий а мара ца хиларах ший даьхен хьинаре патриот а, шийх бокъонца да лоархIаш а хила веза. Уж 1980 шерарча февральски революце декхараш кхы хувца а ца луш кхоачашде дезаш тIадус.

Михаил ФОКИН,
ТАСС корр.

АТТЕСТАЦИ ЧАКХЪЯЬННАЧУЛ ТIЕХЬАГIА

Доккхийн чоалханеи декхараш латт укх юбилейни шера Карабулакски химически реагенташ арахецача завода коллектива хьалхашка. Соахкарчул пхи эзар тонн дукхагIа продукци арахеца езаш да тхо. Из бахьанце цун боарам тIаккхетаргба 13 процент. ХIаьта договорни декхараш а тIехьа маьхалйоаккха продукци хургья 12 миллион сома маьха.

Цу толамашка кхачара, эггара хьалха, тIадиллача декхарий бехктокхам бизза бовзар долга дика кхетаду тха завода коллективо.

ХIанзара Iилма-технически политика вахаре чакхйоахача боккхача лоархIаме я кадрови фактор. Боахама доалдара кердача хьалашка вай даьннача хана, болх лерттIа дIабахар къона кадраш хьалкхеярах тийша да. Цу деша дика йоакхо ю заводе.

МугIарера болхлой болаш къахьега болабелар заводе Федоров Олег, Шестаков Игорь, Котиков Юрий, Даурбеков Саварбик. Къахьегама процессаш дика йовзаш бола уж администраце юкъерча звенон кулгалдара резервай спискана юкъебихьабар. Цунца цхьана, коллектива юкъарча вахаре а хьинаре дакъа лоацар цар. Шийлар йоацаш дисанзар кагирхой иштта йоахко яр. Тахан О. Федоров керте латт бехктокхамеча участкана. ШоллагIча цеха воккхагIа вола инженер ва из. Ший декхарех дика лоархIаву участка начальникалла оттаваь И. Шестаков. Ю. Котиков кердача цехе инженер-технологалла хьожаваьв.

Массаза атта хилац къонача специалиста къахьегама наькъаш, хIаьта цхьаволчунца мелла дукха кхетама болх барах а беркат ца доалаш моттигаш нийслу.

...Дукха ха яккханзар Митин Виктора заводе. Институт яьккха предприяте баьхка кхыбола къона специалисташ санна цо а аппаратчика декхараш кхоачашдарца дIаболабир ший къахьегама никъ. Селханарча студента производства чоалхане хьалаш дикагIа довзийтара даь хIама дар из. Массехк бутт баьлча къона специалист воккхагIа вола инженер-технологалла хьожаву. Сакъердамеи творчески болх ба из. Цхьабакъда, цунца безам дIаувш вацар Митин. Хадданза, ше болх беш санна кеп а увттаеш «яьсса йорт» хинна яр цо йийттар. Из кастта гучадаьлар. Бехктокхам бизза шийна хьа тIа а нийца гIулакх дIадахьара тIера вацар. Цудухьа массане а сиха кхетадир Митин гIулакх доацаш заводе нийсвенна саг хилар. ХIана аьлча институтера хьахьожаваь йилла ха — ши шу йистедаьлча дIавахар из. Донкха са даьккхар цунна уллув къахьийгачар. Специалист хиларах тарра цо къестаде дезаш хинна дешаш, кхыча кулгалхошка къестадайта аха безаш хулар уж.

Укхаза цхьаволчо ала тарлу: къонача специалистащца болх бе беза, уж хьаллаца беза, аьнна. Цу хьакъехьа коллектив бехке йича нийса хургдац. Митина гIо дора гIулакхаца, дешаца, ца ховр хьалхадоаккхар. Теша гIертар цох. Бакъда, цо шийха тешам болийтацар.

Специалисташкара доагIар цIенхашттагIа хьадеха баьлар заводе КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа боахама доалделга кердача хьисапе дIадоладаьчул тIехьагIа. Предприяте бокъонаши бехктокхами шербаларга хьежжа лакхлу из мугIарера болхло е кулгалхо вале а хIаране бехктокхам. Укхаза цхьаккха а къоастам хила йиш яц.

Сушильни отделене машинист, воккхагIа вола аппаратчик, сменни инженер-технолог, химреагентий цеха начальник волаш балхаш даьвар хIанз технологически цеха кулгалхо вола Коломыцев Александр Дмитриевич. Соахка баьча балха итогегIа къонача специалиста Коломыцева сурт завода Сийлен улга тIа хьалтехар. Завод болх бе йолаеннача укх ялхайтта шера цу тайпара сий даьдац цу цеха кулгалхо хиннача цхьанна сага.

Цхьабакъда, КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа предприяте кулгалхой болча а вена бехказа вувлаш санна юха увзалуш цо дийцар шийна чукъийлар, дагадаьллар. Могаргдий - хьогI сел бехктокхамеча участкана кулгалде, перестройка дIадеххача беса нахагара доагIар хьадеха, — из дар цунна дагалаьттар.

Дукха къамаьл хилар Александр Дмитриевичаца предприяте кулгалхой, партбюро члений. ДIакхетавир ца ховчох, ший низах тешавир.

Са белгалъяккха безам бар перестройка лоархIаме цхьа оагIо а. Кадращца бу болх эргабаккхара, тоабара, дийннача гIалатех йола уйла духхьал кулгалхоша, партийни активисташа яь Iац тахан. Цу дешай уйла ю болхлоша, мугIарерча КПСС членаша. Къаьстта из хоалуш да коллектива собранешка. Ала йиш яц собранешка хьалхагIа наха шоай дагарчох дувцацар, аьнна. Бакъда, юхь-духьала дог лазачох дизза къамаьл хилацар. ГIулакх кхыча тайпара латт хIанз. Масала, дукха ха йоацаш хиннача партийни собране наха къамаьл дора хьалхе а кийчъяьча текстaшка а ца хьежаш, хьадда шоай дог лазачох.

Наьха психологи хувца, царна бехктокхам ма барра дIабовзийташ дола гIулакх санна лархIа деза заводе дукха ха йоацаш, кулгалхошта, инженерно-технически болхлошта яь аттестаци.

Оттаьча положенега хьежжа, заводе лаьрххIа вIашагIъеллача комиссе чакхъяьккхар из. Цунна чубоагIар ведущи специалисташ, юкъарча организацей викалаш. Аттестаци дIаяхьара хIара болхлочунна объективни характеристика елар. Уж характеристикаш а яцар хьалха «аьшк теха» нийсъяьрех, цхьан штампегIа язъяь. Цу тIа белгалъяьча замечанешка хьежжа, цхьа шу даьлча юха а аттестаци е езараш лаьрхIар комиссе снабжене отдела начальник В. Иващенко, котельни отделене начальник Н. Касаков, инженер В. Горлов.

Во специалист вац котельни отделене мастер Н. Рудыкин. Бакъда, нахаца кIезига болх бу, къахьегам лерттIа вIаштIехьбаккхара кIезига теркам тIаухийт. Цудухьа комиссе лаьрхIар кхы цхьа шу даьлча цунга цIаьхха а перестройках ший болх тоабарах лаьца дувцийта.

— Нийслуш долча кхоачамбоацарех дувцара, аттестаци яро новкъостал ду шийн ханнахьа гIалаташ дIадаха, хIамах дош ца хеталга дIадоакх, — яхаш, дувц аттестационни комиссе председатела, завода керттерча инженера В. Жидкова.

Аттестаци еча хана знаней лакха мах баь специалисташ а бар. Царех бар керттера механик А. Павлов, лаборатoре заведующи С. Абрамян, кхыбараш.

Н. АЛЕКСАНДРОВ.

ЛОРИЙ ГОВЗАЛ ЛАКХЪЮ

Нохч - ГІалгІайчене духхьашха бакхкаб В. И. Ленина цІерагІча лорий квалификаци лакхъяра йолча Казански паччахьалкхен института (ГИДУВа) рентгенологен радиологен кафедра болхлой. Вай республике рентгенологашца болх беш ба уж хІанз.

Цар кулгалхо а кафедра заведующи а йолча медицински Іилмай докторца, профессорца Г. И. Володинаца къамаьл хилар тха корреспондента.

Интервью

Галина Ивановна, тха республике хІанз духхьашха шо дахкар мишта нийсденнад?

Вай берригача мехка медицински хьал тоадеш, эргадоаккхаш ма доагІий. Цудухьа нийсденнад тхо укхаза хьожадар. Мехка дукхкхача моттигашка хиннад тхо. ХІаьта хІанз денз Къулбаседа Кавказа автономни республикашка ухаргд о л а ш вІаштІехьдаькхад оаха.

Вайна махарра, хьалхагІа тха специалисташ Союза тайп-тайпарча моттигашка квалификаци лакхъе ма ухарий, цу даькъе шун институте а ухаш. ТІаккха хІанз шо укхаза хьадахкаро малагІа пайда бу тха республика медицинана?

Тхо шо долча дахкаро шун медицина бюджета а хьала а пайда бу. ХІана аьлча, хІара рентгенолог пхе шера цкъа 4 бетта ший квалификаци лакхъеча курсашка ваха везаш ва, Вай медицине технике дукхкхадар хувцалу цу юкъа, цудухьа эшаш я уж курсаш. ТІаккха вІаштІехьдоалий из де? Далац. Укх тІеххьарча 17 шера шун республикерча рентгенологех 3 саг мара хиннавац квалификаци лакхъе вахийта. Цкъа-дале, хала да цу курсашка ваха направлени яккха, дІаводачун метта болх бе специалист лаха. ШозлагІа-дале, паччахьалкхен дукха ахча дІадода цу гІулакхага. Массайтта саг дІавохийташ командировочни ахча, царна шоашта доагІаш хинна алапи дала деза, цул совгІа царна меттел болх бе юхебисараштa алапи дала деза.

ТІаккха хІанз? ХІанз тхо укхаза массехи саг хьавенав. Тхона меттел болх бе саг юхевита а везац институте. Оаха лоадама расход яц паччахьалкхенна. Цул совгІа, эгтара керттердар да, оаха дукхкхача специалистий квалификаци лакхъеш хилар.

ХІанз тха курсашка ладувгІаш шовзткъеи итт совгІа рентгенолог ва, вешта республике болх беш болчарех кхоалагІа дакъа. ХІаьта из кІезига да.

Галина Ивановна, тха республикерча рентгенологерча хьалах фу аргдар Іа?

Эггаря хьалха шун республикерча дерригача медицина хьалах ала лов сона. Іалаьмате воча боарам тІа я шун медицина материальни база. Дукха бераш деча Нохч - ГІалгІайчене кхыметтел лерттІа берий больница яц. ХІаьта йолаш йола больницаш а тишача, воча зданешка я.

Іалаьмате воча хьал тІа я шун технически оснащени, керда рентгеновски аппаратaш Іалашъе еза. Кхыметтел городе Грозне а цхьайола рентгенкабинеташ ахподвальни помещенешка яда. Из цхьаккха дича а йиш йолаш хІама дац.

Цхьабакъда шун специалисташ лакха квалификаци йолаши оаха дувцачунца чІоагІа хьашт долаши ба. Диагностике, рентгенологе хила йоагІаш йола вай ханара техника царга хилча, цар дикка гІа дІахьалхашкахьа боаккхаргбар.

Шун институтера кхыча специальностех бола Іилманхой бахка йиш йий тха республикерча тайп - тайпарча лорий квалификаци лакхъе?

Я. Акушерско - гинекологически кафедра а вІаштІехьдаргда ший болхлой шо долча бахкийта, нагахьа сана шоана эше. Сона гучогІа, цхьаннена ца эшшача тайпара чІоагІа шоана уж эша а эш.

Интервью ийцар Х. АУШЕВА.

◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

ФУТБОЛ

Цхьаккха кот ца воалаш лайзар Грознера «Терек» Минводашка, моттигерча «Локомотиваца». ВІашагІкхетар дІадоладенна дукха ха ялале, счет хьайийллар вай футболиста О. Гладке. Цул тІехьагІа бургац чутоха аьттув болаш вар «Терека» дикагІвола бомбардир І. Садаев а.

ШоллагІча тайме вогІа ловза баьлар грозненцаш. Шоай наІарашка бургац чуялийтар цар. Иштта счет 1:1 йолаш чакхъяьлар матч.

Цул тІехьагІа «Терек» Черкасске, моттигерча «Нартаца» лайзар. ВІашагІкхетар дІадоладенна кхо минута а яьннаяцар В. Колядкос фусамдаьй наІарашка бургац чутохача хана. Цхьабакъда, дІахо ледара лайзар грозненцаш, шоай наІарашка кхо бургац чуялийтар цар. Счет 3:1 йолаш ийшар «Терек».

ХІанз диъ вІашагІкхетар дисад чемпионат чакхъяла. Цар хьахьокхаргда могаргдий вай футболисташта призовой моттиг яккха.

* * *

Кастта чакхъяргья футболах йолча Нохч - ГІалгІайчен чемпионата яхьаш. ХІанз турнирни таблицера хьал малагІча команда толам бокххаргба ала йиш йолаш дац. Ераш я аргІанарча тура результаташ. «Вайнах» (Аргун) — «Машиностроитель» («Красный молот» завод) — 1:1, «Локомотив» — Нохч-ГІалгІай транспортни объединене команда — 2:2, Агропром — Даймохк (Аргун) — 2:0, «Спартак» (Гудермес) — «Колос» «Горячеводск) — 4:1.

* * *

Мини - футболах йола яхьаш чакхъяьлар Грозне. Хьалхара моттиг яьккхар «Урожая» футболисташа.

М. МУРАДОВ.

* * *

БОКС

Липецке чакхъяьлар футболах йола «Динамо» ДСО Россовета кагирхошта юкъера яхьаш. Вай мехкхошта юкъе чемпиона цІераш яьхар М. Исаевеи (52 кг) Х. Гайрбековен (54 кг). Р. Ахмаев кхоалагІча моттиге ва.

Къоначa чемпионий тренер ва СССР спорта мастер В. Н. Гумников.

А. ИЗМАИЛОВ.

Б. ОСИПОВА ТОЛАМАШ

Хина - моторни спортах Советски Союза Кубок яккхара хетаяь яхьаш чакхъяьлар Грозне. Цига дакъа лоацаш ши бІаь совгІа спортсмен вар.

Укх тІеххьарча шерашка хина - моторни спорте тоъал дукха толамаш даьхад Нохч-ГІалгІайчен викалаша. Масала, грозненца Осипов Бориса соахка мехка чемпиона цІи яьккхай. Из СССР спорта мастер ва. ТІехдика дІайихьар цо хІанзара яхьаш а. ОБН-350 яхача скутерий классе мехка Кубок яьккхар Б. Осипова.

Кхыйолча классашца СССР Кубок яьккхар А. Сайковске (Ленинград), П. Голубцова (Запорожье), А. Ишутина (Ленинград), Г. Лашкос (Латви), А. Раускаса (Литва), В. Задубровске (Москва), В. Кунича (Москва).

СУРТАШ ТІА: СССР спорта мастер, мехка Кубок лелаю Б. Осипов яхьаш дІахьош ва.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурташ.

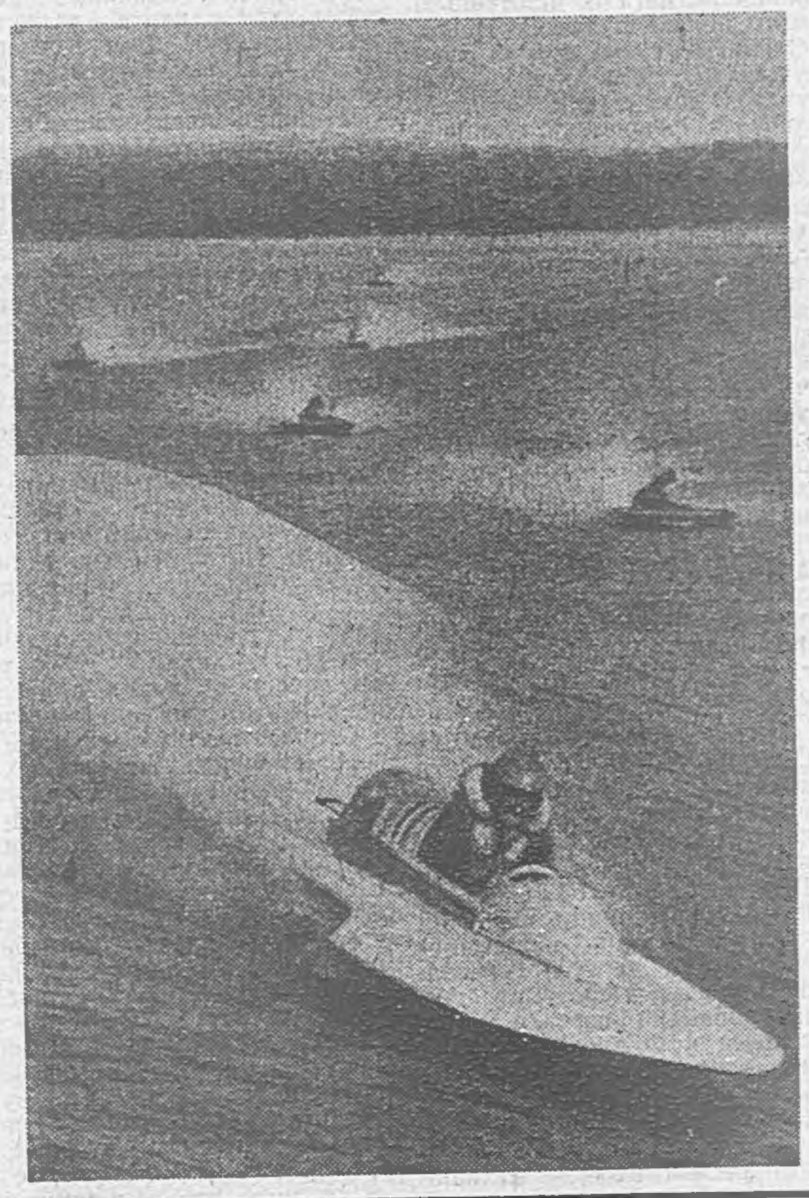

Лауреаташ хилар

Йоккхача АтагІе массане сийдеши лоархІаши ба АхмадовгІар дезал. Да Кюри дукхкхача шерашка «Грозэнерго» объединене Малхбоалехьарча электрически сетешта чуйоагІача Предгорненски подстанце начальник ва. Дукха хьинар, низ, говзал дІалу цо къона волча хана денз ше хержача электрика профессена. Дас дІаболабаь никъ дІахьош ба къонгаш Лемаи Мувсаи. Царех хьалхарвар — Грозненски мехкдаьтта института студент - заочник — электромонтерий бригадир ва, хІаьта шоллагІвар, № 24 йола Грозненски профессионально - технически у ч и л и щ е чакх а яьккха, Предгорненски подстанце электромонтер волаш къахьегаш ва.

Кюре кхы а ши воІ ва. ВоккхагІвола Лаьча Грозненски районни культура ЦІен директор ва, хІаьта массарел зІамагІвола Беслан Грозненски культпросветучилище деша эттав. Болх беши дешаши тайп - тайпарча моттигашка бале а, цхьа хІама да цу виъэ веший юкъара долаш, уж гаргара хиларал совгІа, кхы а чІоагІагІа вІашкаозаш, цар массане а вахарах цхьатарра хьалета. Из — вайнаьха халкъа музыка. Цар вІашагІъеллай дезала ансамбль.

Дукха ха йоацаш Грозне, С. М. Кирова цІерагІча парке шоллагІча Ерригсоюзни фестивала гомашка хиннача республикански хьажаре, хьалхара моттиг а яьккха, Москве хургдолча финальни хьажаре баха бокъо яьккхар вежараша АхмадовгІар.

Москва, съездий Кремлевски Дворец... Укхаза вІашагІкхийттаб вай мехка дикагІбола самодеятельни артисташ. Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизара хетаьча шоллагІча Ерригсоюзни фестивала финале дакъа лоацаш ба уж. Зале гулбеннарий дегаш ловзадоахаш екар вежарий АхмадовгІар бе йоахка халкъа музыкальни инструменташ. ЧІоагтІа тІоараш тохарца тІайийцар уж москвичаша.

ХьатІакхаьчар хьажара итогаш ю ха. Вай мехка йолча дезала ансамблашта юкъе дикагІчарех цаІ лаьрхІар АхмадовгІар музыкальни коллектив. Фестивала лауреат яха еза цІи елар цунна.

М. ЭРЗИЕВ.

СУРТА ТІА: АхмадовгІар Лаьча, Мувса, Беслан, Лема.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

БЕЛАМ А, БЕЛХАМ А

ХЬАРАМА РУЗКЪА

Дунен тІарча дукхкхача городашта юкъе эггара хозахетар Сунженски района Нестеровская яхача станице яхача Героева Лидайна Азербайджански ССР столица Баку. Цхьабакъда, шоана ма хеталда цун дог тІаззари бІарг хьийстари городера дукхха бІаьшеренаш хьалха хьалъяь гІишлош е Каспе форда тІа лаьтта мехкдаьтта вышкаш, е, тІеххьара, Ш. Курбанова цІерагІа музыкальни комеде театр да, аьнна. Данне а дац.

ДукхагІча даькъе цун дог лаьтта моттигаш — укхазара промышленни товараш дохка тикаш. А. Райкина яьхар дагадоагІий шоана: «Дерригa а хилда вай тикашка. Дерригa а! Цхьабакъда, дефицит йоацаш а ма дусалда вай...». Уж дешаш дІахезадий а хац, бухь билла йодача поездана тІахайра Героева. Чубиза малх хьакхета а кхийна бацар Каспе форда тІа ловзаяьннача талгІений гІар-тата лергех кхетача хана. Бакъда, цунга ладувгІа мукъаяцар Лида. Хьийдда тикаш лаха яхар из.

Фу эца? Цу хаттара жоп делар укх шера Сунженски района халкъа суде чакхъяьннача процессо. Цига ше мадарра дийцар Л. Героевай вар тессача гІулакхех. Приговора тІа дІаяздаьд ер дешаш: «1986 шера, декабрь бетта Баку а яха, юхайохкар духьа Л. Героевас ийцай ворхІ-ворхІ тума мах бола лоха бертигаш йола маІача наьха ши пара иккаши 38 сом доаккха кхалнаьха свитери».

Кастта Орджоникидзевская яхача станице йолча базар тІа го йиш яр Лида. Цо йохкаш хинна иккаши свитери шоаш эцача хана хиннараш яр. Цхьа чо ІотІа а кхийттабацар, цхьа чо Іо а баьннабацар царна тІера. Хувцаденнараш духхьал маьхаш дар: хІанз иккех итт-итт тума доаккхар, свитерах — пхи тума. Шийна хІамилг йожаргхиларах цхьаккха шеко йолаш яцар базархо.

ГІалат яр из... Уллув нийсбеннача милице болхлоша соцайир хьацар ца доаккхаш дика яха дагадеха Героева. ХІаьта халкъа судо, юхайохкна аьнна ийца хІамаш дІаяхарал совгІа, кхы а 500 сом гІод а техар цунна.

ГІулакх даьннад аьнна, хеташ хургда-кх шо, газет дешараш. Сих ма ле! Укхаза массехк дош ала дезаргда кхы цхьаькха а цхьан сагах. Цун цІи — Ахмедова Зарифа Махмуд-Кызы. Сунженски районе, лакхе вай йийцача базар тІа из кхаьчай Азербайджанера. ХьагучогІа, жоп далара визит чакхйоаккхаш а хиннай.

Милице болхлой оарцагІбаьннабецаре, ший гІулакх чакхдаккха гарга, хиннай из. Дикка мах тІабоаккхаш ехкай ши пара кхалнаьха иккхаш, чилан орг. Ах сахьата 83 соми 34 кепиги ший киса деллад базархочо. Кастта йохканза йиса хІамаши из шеи милице отделене кхаьчар.

Кхайканза енача «хьаьша» дош Сунженски района халкъа суде дийцар. Из а 500 сом гІод такха дезаш я. Цхьабакъда, массарел чІоагІагІдола таІазар из дац: керттердар уж наха гоамбалар, дегазбалар да.

С. САИДОВ.

ЖУРНАЛА АРГІАНАРА НОМЕР

Кепатеха араяьннай КПСС Нохч - ГІалгІай обкома пропагандаи агитацеи отдела «Блокнот агитатора» яхача журнала вурийтталагІа номер. Из хьаеллалу НГІАССР Лакххехьарча Совета Президиума организационни отдела заведующе М. Керимова «Бокъонца йола бокъонаши кортамукъалеи» яхача статьяца. Из хетаяьй укх шера ворхІлагІча октябре СССР Конституце итт шу дизара.

«Агитаторан политинформаторан долча новкъостала» яхача рубрикана кІал я «ХІаравар хІама хьадеш хилийтара» яха КПСС ЦК июньски Пленума материалий хьакъехьара методически разработка. Статья автор волча экономически Іилмай кандидата, Грозненски мехкдаьтта института политэкономе кафедра заведующе А. Каламбета доашхаш дувц вай мехка хулаш йолча халкъа боахама доал дара перестройка мишта хулаш я.

Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара хетаяь я исторически Іилмай кандидата Г. Ерощенкой «Революце тІахьийха» яха корреспонденци: КПСС ЦК-арча общественни Іилмай Академе аспиранта Т. Албогачиевас язъяь статья «Кагий нах эскаре баха кийчлу» яхаш я. «Иштта гІулакх деш ба вай мехкахой» яхача рубрикана кІал араяьннай «Хьай воІах доккхал де йиш я хьа» яха А. Пьяникова статья. Журнала тІа я «Къахьеганза яьхача доходашта никъ бехка» яха Нохч - ГІалгІай АССР юстице министра заместитела А. Котикова статья.

Р. ЗОЛОТОРЕВА.

Редактор О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

Белгород-Днестровски горчико хьадайтача тхах свитенаш яра дола заказаш.

Тха хьаэцара а заказ кхьхьаьттача ховргда укх адреса Одесски область, 272300, Дзержинске цІерагІа улица, быткомбинато хьанийду заказраш, жакеташ, жилеташ, кийоачашдара а хьакъехьа дар гІа:
г. Белгород - Днестровский, 33, Горбыткомбинат.

ТЕЛЕВИДЕНИ

1 ОКТЯБРЬ
І ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — «Кентервильское привидение». Мультфильм.
8.55 — «Хрустальный глобус». 1987 шера июнь бетта Москве хиннача Деррига дунен кхалнаьха конгрессах документальни фильм.
9.55 — «Лунный вальс». И. Дунаевске музыка тІа йилла фильм-балет.
10.40, 16.00, 17.15 — «Кердадараш».
16.15 — «Афродитай дохадаь дог». Кипрах телевизионни документальни фильм.
16.45 — «Берашта оамхарех лаьца». Ленинградера передача.
17.20 — «Прикарпатские самоцветы». Концерт.
17.50 — «Вай беш».
18.20 — Поэзен минуташ.
18.25 — Китая къаман цІейга — республика кхайкаяра Денга. «Китай гІоллара путешестви». ДІахьор — журналист - международник В. С. Куликов.
19.25 — «Декхараш кхоачашдер». Телевизионни художественни фильма премьера (КНР).
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — «Театр хилийтар духьа». Телевизионни документальни фильма премьера. СССР халкъа артиста, СССР Паччахьалкхен премей лауреата, МХАТа керттерча режиссера Ефремов Олег Николаевича кхолламах.
23.05 — «Тахан дунен тІа».
23.15 — Дунен халкъашта юкъерча ашарий Денга. Искусства говзанчий концерт. (ПНР телевидени).

ІІ ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — Документальни фильм.
8.35, 9.35 — Вайна гонахьара дуне. 1-гІа класс. Школеи са новкъостийи.
8.55 — Іилма-довзийтара фильм.
9.05 — Испански мотт. Іомабу 4-гІа шу.
9.55 — «Робот и пеструха». Іилма-довзийтара фильм.
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори.
10.35, 11.40 — Биологи. 7-гІа класс.
11.00 — Н. Асеева поэзи.
12.05 — «Легенда Серебряного озера». Художественни фильм.
13.40 — Хьа ленински библиотека. В. И. Ленин. «Материализм и эмпириокритицизм». 2-гІа передача.
14.10, 23.20 — «Кердадараш».
14.15 — Грузински телевидене программа.
18.10 — «Кердадараш» (гІалгІай меттала).
18.15 — Документальни фильм.
18.45 — «Республика экранаш тІа».
19.10 — Фильм.
19.20 — «Нохч - ГІалгІайче». Информационни программа.
19.35 — «Технически творчества энтузиасташта никъ ле».
19.50 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.00 — «Владимир Высоцкий. Монолог».
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — «Къин тІера вала сона, Алеша». Художественни фильм.
23.30 — Волейбол. Европа чемпионат. МаІанах. Франце сборни — СССР сборни. Бельгера передача.

2 ОКТЯБРЬ
І ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — «Декхараш кхоачашдер». Художественни фильм (КНР).
10.10 — «12-гІа этаж» яхача программа школьни выпуска итогаш.
10.45, 16.00, 17.30, 19.25 — «Кердадараш».
16.15 — Ю. Яковлева турпалаш экрана тІа. «Зимородок».
17.35 — «Призвани». Телевизионни журнал (Казахски ССР).
18.00 — «Гаргара Малхбоале: цунца массане а бала хила беза». Женевера теледискусси. ДІахьор — политобозреватель Ф. Сейфуль-Мулюков.
19.00 — Телевизионни миниатюрий театр. «Лоаца истореш».
19.30 — Хьехархочун денга. Концертни студе Останкино СССР халкъа хьехархочунца. Владивостока № 2 йолча школа-интерната директорца И. Н. Дубининца вІашагІкхетар.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — Довзалаш — къона кинематографисташ. «Нескладуха». Короткометражни художественни фильмаш — дебюташ. «Размолвка». Фильм-балет.
23.10 — «Тахан дунен тІа».
23.25 — Сайрийнара информационно - музыкальни программа.

ІІ ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — Документальни фильмай премьера: «Низ бола кІа бахьан долаш», «Мишта хьахул кхоане».
8.35, 9.40 — Истори. 4-гІа класс.
9.00 — Английски мотт. Іомабу 1-гІа шу.
9.30 — Іилма-довзийтара фильм.
10.05 — СПТУ дешархошта. Обществоведени.
10.35, 11.40 — А. С. Пушкин. «Песнь о вещем Олеге». 5-гІа класс.
11.05 — «Вай беш».
12.10 — «Къин тІера вала сона, Алеша». Художественни фильм.
13.35 — А. Гринацара вІашагІкхетараш.
14.20, 00.25 — «Кердадараш».
14.25 — Историн оагІонаш. «Не подлежит забвению».
18.00 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
18.05 — «Тамашийна кхо бос».
18.15 — «Къахьегамхой политически а экономически а дешара система перестройках». НГІАССР КПСС обкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе Л. П. Кизиловай выступлени.
18.40 — «Спортивни вахар».
19.10 — Фильм-реклама.
19.15 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
19.30 — «Республика кхашка» (гІалгІай меттала).
19.45 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «БоргІали басараши». Мультфильм.
20.00 — Теннис. Дэвиса кубок. СССР сборни — Швейцаре сборни. Донецкера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — Телевизионни театр. Ж. Сименон — «Мэгрэ и старая дама».

РАДИО

1 ОКТЯБРЬ

6.40 — «ХьажиІаш чуэцаш латт». «Атагинский» яхача совхозера репортаж (гІалгІай меттала).
6.55 — 7.00 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Нохч-ГІалгІай музыка концерт.
11.15 — «Патриот».
11.30 — «Перестройка оагІонаш» (гІалгІай меттала).
11.45, — 12.00 — «Керттера критерий — дикал».
15.15 — 15.30 — «Вахари дии» яха радиожурнал.
18.00 — Хоамаш.
18.30 — 18.40 — Объявлени.

УКВ

19.00 — Лирически илле концерт.
19.30 — Халкъа ашараш.

2 ОКТЯБРЬ

6.40 — «Юртара Іуйренаш».
6.55 — 7.00 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — «Препприятеша Іан кийчо яь йий-хьогІ?». Радиорейд (нохчий меттала).
8.45 — 9.00 — «Новкъостий стихаш ешаш». Микрофона хьалхашка ядархо С. Чахкиев (гІалгІай меттала).
11.15 — 12.00 — «Операца вІашагІкхетар».
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Музыка.
17.31 — «ЦІе сийгаш» (гІалгІай меттала).
18.00 — Хоамаш.
18.30 — Объявлени.
18.40 — 19.00 — «Советаши вахари» яха радиожурнал.

УКВ

19.00 — Сайрийнара концерт.
19.43 — Симфонически музыка.

3 ОКТЯБРЬ

6.40 — «Беррига дезал подрядагІа болх беш ба» (нохчий меттала).
6.55 — 7.00 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — Объявлени.
10.15 — «Обществои закони» яха радиожурнал (гІалгІай меттала).
10.35 — 10.40 — Музыка.
11.00 — «Къонал».
11.30 — 12.00 — Литературни Нохч-ГІалгІайче.
12.40 — «Сатирически микрофон» (нохчий меттала).
13.00 — 13.15 — «Октябра наькъагІа» (гІалгІай меттала).
15.15 — «Перестройка практика: проблемаши решенеши».
15.45 — Капитализм ше йолча тайпара: «Харцои анатоми». Беседа. Хаоттам.
18.00 — 17.00 — «Музыкальни почта».

УКВ

19.00 — Музыкальни галерея (І. Димаева иллеш).

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!

ДІАХЬОШ ДА 1988 ШЕРА

«СЕРДАЛО»

ГАЗЕТ ЯЗДАЙТАЛГА

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Из кхо ца деш, кхоаненга дехкаш тІехьа а ца доахаш, ханнахьа «Сердало» яздайта шоашта!

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; оехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00456. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3390.